
Verzekeringsrecht

Mr. S.J. Plemp

Tweede druk

Noordhoff Uitgevers

Verzekeringsrecht

Verzekeringsrecht

mr. S.J. Plemp

Ontwerp omslag: G2K Designers, Groningen/Amsterdam
Omslagillustratie: iStockphoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever,
ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n)
te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden
op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op
te nemen met de uitgever.

0 1 2 3 4 5 / 13 12 11 10 09

© 2009 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen
mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautoma-
tiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere
manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover
het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op
grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde
vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB
Hoofddorp, www.cedar.nl/reprorecht). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit
deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16
Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie-
en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp,
www.cedar.nl/pro).

*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a
retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic,
mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written
permission of the publisher.*

ISBN (ebook) 978 90 01 84848 4
ISBN 978 90 01 76796 9
NUR 820

Woord vooraf

Verzekeringsrecht geeft een inleiding in het verzekeringsrecht voor studenten in het hoger onderwijs, maar ook voor de rechtspraak is het boek geschikt als kennismaking met het verzekeringsrecht. *Verzekeringsrecht* is daarmee in de eerste plaats een studieboek. De juridische werkelijkheid zal genuanceerder en ingewikkelder zijn.

Verzekeringsrecht behandelt het verzekeringsrecht vanuit bepaalde thema's waarbij de wettelijke bepalingen centraal staan. De structuur en inhoud van deze bepalingen worden uitgebreid toegelicht en er wordt een verbinding met de praktijk gelegd door bijvoorbeeld de wettelijke bepalingen te spiegelen aan in de praktijk gebruikte verzekeringsvoorwaarden en vele uitspraken te behandelen. Het is aan de docent om met name deze verbinding met de praktijk met nadere praktische oefening in te vullen om zo het verzekeringsrecht verder tot leven te brengen en de student de voor de praktijk vereiste competenties te laten verwerven. Op de website www.verzekeringsrecht.noordhoff.nl is voor zowel studenten als docenten nadere informatie en didactisch materiaal te vinden.

Alle in *Verzekeringsrecht* genoemde bedragen luiden in euro's. Voor zover er sprake was van bedragen in guldens zijn deze omgerekend en afgerond in euro's, ook als de bedragen in citaten voorkomen.

Door bestudering van *Verzekeringsrecht* verkent de lezer een boeiend rechtsgebied. Ik hoop dat dit leidt tot een solide basis voor mogelijke verdere studie en beroepsuitoefening.

Simon Plemp
Zomer 2008

Inhoud

Gebruikte afkortingen 9

Inleiding 11

1 Verzekeren 13

- 1.1 Risico's en verzekeren 14
- 1.2 Risico- en verzekeringsgedrag 22
- 1.3 Soorten verzekeringen 25
- 1.4 Wettelijke en andere regelingen 42

2 Betrokkenen 49

- 2.1 Verzekeraar 50
- 2.2 Verzekeringnemer, verzekerde en begunstigde 58
- 2.3 Tussenpersoon 61
- 2.4 Gevolmachtigde agent 68
- 2.5 Bedrijfskolom 70

3 Totstandkoming 75

- 3.1 Wijzen van totstandkoming 76
- 3.2 Begin dekking 79
- 3.3 Mededelingsplicht 82
- 3.4 Bewijs verzekering 95
- 3.5 Levensverzekering 97

4 Verzekerde som 101

- 4.1 Functies verzekerde som 102
- 4.2 Over- en onderverzekering 104
- 4.3 Voortaxatie 107
- 4.4 Belang 110
- 4.5 Waardebegrippen 116
- 4.6 Levensverzekering 119

5 Dekking 125

- 5.1 Dekkingsomschrijving 126
- 5.2 Wettelijke uitsluitingen 130
- 5.3 In- en uitsluitingen in verzekeringsvoorwaarden 136
- 5.4 Uitleg verzekeringsvoorwaarden 144
- 5.5 Levensverzekering 149

6 Premie 157

- 6.1 Premiebetaling 157
- 6.2 Gevolgen niet-betaling 166
- 6.3 Premierestitutie 169
- 6.4 Assurantiebelasting 171
- 6.5 Levensverzekering 173

7 Wijzigingen 179

- 7.1 Wijziging premie en voorwaarden 180
- 7.2 Wijziging risico 182
- 7.3 Wijziging belanghebbende 185
- 7.4 Levensverzekering 189

8 Uitkering 207

- 8.1 Verplichtingen verzekeringnemer en verzekerde 208
- 8.2 Verplichtingen verzekeraar 214
- 8.3 Vaststelling recht op uitkering 218
- 8.4 Vaststelling omvang uitkering 223
- 8.5 Betaling uitkering 235
- 8.6 Subrogatie 242
- 8.7 Samenloop verzekeringen 251
- 8.8 Levensverzekering 254

9 Beëindiging 265

- 9.1 Opzegging 266
- 9.2 Overige wijzen beëindiging 272
- 9.3 In- en uitlooprisico 276
- 9.4 Levensverzekering 281

10 Geschillen 287

- 10.1 Geschillenbeslechting 288
- 10.2 Klachteninstituut Financiële Dienstverlening 289
- 10.3 Overheidsrechtspraak en arbitrage 298
- 10.4 Routes geschillenbeslechting 303

Richtlijnantwoorden paragraafvragen 307

Begrippenlijst 319

Bijlagen

- 1 Overzicht schadeverzekeringen 329
- 2 Overzicht levensverzekeringen 333

Artikelregister 337

Trefwoordenregister 343

Gebruikte afkortingen

AKW	Algemene Kinderbijslagwet
ANW	Algemene nabestaandenwet
AOW	Algemene Ouderdomswet
AFM	Autoriteit Financiële Markten
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
AVB	aansprakelijkheidsverzekering bedrijven
AV&S	Aansprakelijkheid, Verzekering & Schade
AVP	aansprakelijkheidsverzekering particulieren
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
Bgfo	Besluit Gedragtoezicht financiële ondernemingen Wft
BW	Burgerlijk Wetboek
DNB	De Nederlandsche Bank
Ffw	Flora- en faunawet
Fw	Faillissementswet
HR	Hoge Raad
jo.	juncto
JOL	Jurisprudentie online
KiFiD	Klachteninstituut Financiële Dienstverlening
LJN	Landelijk jurisprudentienummer
NBUG	Nederlandse Beurspolis voor Uitgebreide Gevaren 2006
NBVA	Nederlandse Bond van Assurantiebemiddelaars
NBW	Nieuw Burgerlijk Wetboek
NFV	Noodwet financieel verkeer
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NVA	Nederlandse Vereniging van Assurantiadviseurs en Financiële Dienstverleners
NVGA	Nederlandse Vereniging van Gevolmachtigde Assurantiebedrijven
Pw	Pensioenwet
rov.	rechtsoverweging
R.O.	Wet op de rechterlijke organisatie
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
RvT	Raad van Toezicht
RvTV	Raad van Toezicht Verzekeringen
S&S	Schip & Schade
Sr	Wetboek van Strafrecht
Stb.	Staatsblad
VNAB	Vereniging Nederlandse Assurantie Beurs
VR	Verkeersrecht
W	Weekblad van het Regt
WAM	Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
WBRV	Wet op belastingen van rechtsverkeer
Wet IB 2001	Wet op de inkomstenbelasting 2001
Wft	Wet op het financieel toezicht
WvK	Wetboek van Koophandel
Zvw	Zorgverzekeringswet
ZW	Ziektewet

Inleiding

Het verzekeringsrecht was de afgelopen eeuwen opgenomen in het Wetboek van Koophandel (WvK). Vanaf 1838 was de verzekeringsovereenkomst zonder ingrijpende wijzigingen geregeld in art. 246 e.v. en art. 592 e.v. WvK. Op 1 januari 2006 is aan deze lange staat van dienst een einde gekomen door de inwerkingtreding van titel 7.17 BW (Verzekering). Het regeringsontwerp voor deze titel werd al in 1986 ingediend. Bij nota's van wijziging zijn daarin op basis van nadere inzichten en commentaar vanuit de wetenschap veel wijzigingen aangebracht. Met name de regeling van de verpanding van de levensverzekering is ingrijpend gewijzigd. In dit boek maakt u kennis met het verzekeringsrecht volgens titel 7.17 BW (Verzekering). Het WvK komt verder in beginsel niet aan de orde.

Verzekeringsrecht is als volgt opgebouwd. De hoofdstukken 1 en 2 zijn inleidende hoofdstukken. In het eerste deel van hoofdstuk 1 kijken we met een brede blik naar verzekeringen. We gaan onder meer in op de verschillende soorten risico's, de premieberekening en het gedrag van verzekerden. In het tweede deel van dit hoofdstuk maken we een start met de juridische behandeling van de verzekering. In hoofdstuk 2 maakt u kennis met de betrokkenen bij de verzekeringsovereenkomst, zoals de verzekeraar, de verzekeringnemer, de verzekerde en de begunstigde. Het boek volgt verder de chronologische weg van de verzekering: van totstandkoming via uitkering tot beëindiging (hoofdstuk 3 t/m 9). Hoewel de meeste verzekeringsrechtelijke thema's verbonden zijn aan de totstandkoming of de uitkering, behandelen we enkele onderwerpen apart, zoals de verzekerde som (hoofdstuk 4), de dekking (hoofdstuk 5), de premie (hoofdstuk 6) en wijzigingen (hoofdstuk 7). In elk van de hoofdstukken 3 t/m 9 komt zowel de schadeverzekering als de levensverzekering aan de orde. Elk thema behandelen we eerst voor de schadeverzekering en in de laatste paragraaf van het hoofdstuk treft u de behandeling van het thema voor de levensverzekering aan. In hoofdstuk 10 gaan we in op de beslechting van eventuele geschillen die kunnen ontstaan over verzekeringen. Bij de behandeling van het verzekeringsrecht richten we ons in het algemeen op drie aspecten: de uitleg van de regels, de structuur waarbinnen de regels zijn geplaatst en de toepassing van de regels in de praktijk. De vele uitspraken geven een beeld van de situaties waarin u later verzeild kunt raken als verzekeraar of als gemachtigde van de tegenpartij.

Verzekeringsrecht is erop gericht dat u zelfstandig kunt studeren. We hebben daartoe onder meer vele artikelverwijzingen opgenomen. Het is raadzaam om de wettekst direct naast het boek te bestuderen. Tevens wordt elke paragraaf afgesloten met een vraag. De richtlijnantwoorden op deze vragen treft u achter in het boek aan.

Voor een goed begrip van het verzekeringsrecht is het mede van belang dat u kennis heeft van de boeken 3, 5 en 6 Burgerlijk Wetboek, de verschillende soorten schade- en levensverzekeringen en de verzekeringsvoorwaarden. In bijlage 1 en 2 treft u een overzicht aan van de verschillende soorten schadeverzekeringen en levensverzekeringen. Het verdient aanbeveling om bijvoorbeeld via internet verschillende verzekeringsvoorwaarden te bestuderen.

1

Verzekeren

- 1.1 Risico's en verzekeren**
- 1.2 Risico- en verzekeringsgedrag**
- 1.3 Soorten verzekeringen**
- 1.4 Wettelijke en andere regelingen**

Verzekeren en risico's zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, zonder risico's zouden er geen verzekeringen bestaan. Zonder verzekeringen zou onze huidige maatschappij niet kunnen bestaan. Wie zou nog met de auto de weg op durven te gaan als hij zijn aansprakelijkheid niet kan verzekeren? Welke arts zou nog een operatie uitvoeren als hij zijn aansprakelijkheid niet kan verzekeren? Ook het vervoer van nieuwe auto's per schip van Europa naar de Verenigde Staten zou dan op problemen stuiten, welke producent of vervoerder durft zo'n risico zonder verzekering te dragen?

In dit inleidende hoofdstuk bekijken we risico's en verzekeringen vanuit twee gezichtspunten, namelijk vanuit het gezichtspunt van de jurist en vanuit het gezichtspunt van de econoom. Hoewel dit boek zich primair richt op het verzekeringsrecht is voor een goed begrip van dit recht enige kennis van risico's en de economische aspecten van verzekeringen wenselijk. De paragrafen over risico's en verzekeren en risico- en verzekeringsgedrag betreffen de economische benadering; de paragrafen over de soorten verzekeringen en de wettelijke en andere regelingen de juridische benadering.

In paragraaf 1.1 leest u onder meer waarom de verzekeraar in staat is een risico over te nemen van de verzekeringnemer en hoe hij daarvoor een premie berekent. Paragraaf 1.2 besteedt aandacht aan de gezichtspunten die de rechtseconomie aanreikt. Gezichtspunten die aangeven waarom mensen wel of niet een verzekering afsluiten en welke gevolgen een verzekering voor hun gedrag heeft.

In paragraaf 1.3 leest u wat verzekeren in juridische zin inhoudt. We bespreken de verschillende soorten verzekeringen en de elementen van de privaatrechtelijke verzekeringsovereenkomst. Aan de orde komt onder meer het belangrijke onderscheid tussen de schade- en de sommenverzekering.

In paragraaf 1.4 gaan we in op de wettelijke regeling inzake de verzekeringsovereenkomst. Deze regeling staat in de volgende hoofdstukken centraal. We behandelen de opbouw en enkele algemene karakteristieken, zoals de vormen

van dwingend recht. Duidelijk wordt dan of en zo ja in hoeverre de verzekeraar van de wettelijke regels kan afwijken in verzekeringsvoorwaarden. Ook besteden we aandacht aan de door de branche zelf vastgestelde regelgeving, de zogenoemde zelfregulering.

1.1 Risico's en verzekeren

Verzekeren kan economisch en juridisch worden gezien. In deze paragraaf en de volgende twee paragrafen bekijken we verzekeren vanuit een economisch perspectief. Het accent ligt dan niet op de rechtsverhouding, zoals de rechten en verplichtingen tussen de betrokkenen, maar op onder meer de statistische wetmatigheden die verzekeren mogelijk maken, de geldstromen en de economische afweging om al dan niet een verzekering af te sluiten. We starten met het risico. De verzekeraar verzekert risico's. Wat houdt het begrip risico in en welke risico's kunnen we onderscheiden (subpar. 1.1.1)? Als de verzekeraar een verzekering afsluit, wat houdt dat dan economisch gezien in (subpar. 1.1.2)? Waarom kan de verzekeraar het risico van de verzekeringnemer overnemen tegen een premie die slechts een fractie van het totale belang bedraagt? Wat zijn kortom de beginselen waarop verzekeren is gebaseerd (subpar. 1.1.3)? Ten slotte komt aan de orde hoe de verzekeraar de premie berekent (subpar. 1.1.4).

1.1.1 Risico

De kern van het begrip risico is onzekerheid. Het woord risico is afgeleid van het oude Italiaanse woord *risco* dat duidt op een steile rots, waarbij voor schepen het gevaar aanwezig was om op de rots te lopen. We kunnen het begrip risico globaal omschrijven als de kans op een bepaald gevolg door de verwezenlijking van een bepaald onzeker feit.

Risico

Risico's kunnen we op verschillende wijzen indelen, wat vaak niet meer is dan een hulpmiddel om zicht te krijgen op de vele risico's. Voor de verzekeraar kunnen onder meer de volgende indelingen van belang zijn:

- 1 een zuiver risico versus een speculatief risico;
- 2 een subjectief risico versus een objectief risico;
- 3 een klein risico versus een groot risico;
- 4 een beïnvloedbaar risico versus een niet-beïnvloedbaar risico.

Ad 1 Zuiver risico versus speculatief risico

Een zuiver risico is een risico dat uitsluitend een negatieve gebeurtenis, een bedreiging, betreft. Er is alleen verlies en geen winst mogelijk. Onzeker is of deze negatieve gebeurtenis zich zal voordoen. De mogelijkheid dat het huis door brand verloren gaat, is bijvoorbeeld de kans op uitsluitend een negatieve gebeurtenis. Hiertegenover staat het speculatieve risico, waarbij er kans is op een positieve of negatieve gebeurtenis, bijvoorbeeld de mogelijkheid dat aandelen in koers stijgen of dalen. Als er uitsluitend kans is op een positieve gebeurtenis, zoals de mogelijkheid om de Staatsloterij te winnen, dan is het

gebruik van het begrip risico minder op zijn plaats. De verzekeraar houdt zich hoofdzakelijk bezig met zuivere risico's, zoals brand, aansprakelijkheid, ongevallen en ziekte. Speculatieve risico's zijn meestal niet verzekeraar. Een uitzondering vormt wellicht de levensverzekering die het langlevensrisico dekt, zoals de levenslange lijfrente. De begunstigde ontvangt dan een periodieke uitkering als de verzekerde op de ingangsdatum in leven is totdat de verzekerde is overleden.

Ad 2 Subjectief risico versus objectief risico

Een risico kan subjectief ervaren worden of objectief berekend worden. Het subjectieve risico betreft de individuele risicoperceptie: de ene persoon zal hetzelfde risico groter of kleiner schatten dan de andere persoon. Risicomijdende personen zullen niet gaan wildwaterkanoën, risicozoekende personen daarentegen vinden het een uitdaging en bagatelliseren het risico. Zij zoeken sensatie en spanning. De perceptie wordt onder meer bepaald door persoonskenmerken, zoals sensatiezucht, gewenning aan het risico, kennis van het risico, controle over het risico en vrijwillige acceptatie van het risico. Het objectieve risico betreft de objectieve waardering van het risico op basis van betrouwbare berekeningen. De verzekeraar dient het risico objectief te waarderen. Van belang is dat de verzekeraar zich goed informeert over het risico en niet alleen afgaat op informatie die zijn risicoperceptie bevestigt.

Ad 3 Klein risico versus groot risico

Een risico kan ingedeeld worden naar grootte, van klein tot groot. Bij deze indeling is niet alleen de kans op de gebeurtenis van belang, maar ook het effect van de gebeurtenis. Het begrip risico wordt daarom wel omschreven als: kans maal effect. Het ene uiterste hierbij is het risico dat de gebeurtenis onwaarschijnlijk is en marginale gevolgen heeft, het andere uiterste het risico dat de gebeurtenis waarschijnlijk optreedt en catastrofale gevolgen heeft. Bijvoorbeeld de kans op een zoutwateroverstroming is in Nederland aanwezig, maar deze kans is zeer klein. Het effect van een zoutwateroverstroming is echter bijzonder groot. Voor Nederland is dit een onacceptabel risico.

De verzekeraar zal zich in beginsel niet met kleine risico's bezighouden, omdat deze risico's gemakkelijk door de verzekerde zelf gedragen kunnen worden en verzekering hiervan leidt tot relatief hoge uitvoeringskosten. Door onder meer het hanteren van een eigen risico worden kleine risico's van de verzekeringsdekking uitgesloten.

Ad 4 Beïnvloedbaar risico versus niet-beïnvloedbaar risico

Risico's kunnen beïnvloedbaar zijn, iemand is dan in staat om de kans op het risico te verminderen, zoals het brand-, diefstal- en aansprakelijkheidsrisico. De verzekerde kan preventiemaatregelen treffen en door voorzichtig gedrag de risico's beperken. Er zijn ook risico's die niet-beïnvloedbaar zijn, iemand heeft daar geen greep op. Wel kan hij soms preventiemaatregelen treffen om de gevolgen van deze risico's te verminderen, zoals speciale bouwconstructies in gebieden die door een aardbeving kunnen worden getroffen. Als niet-beïnvloedbare risico's extreem zijn, worden ze ook wel aangeduid als 'acts of God',

zoals het risico van een aardbeving, een vulkanische uitbarsting of een wervelstorm.

De verzekeraar heeft te maken met zowel beïnvloedbare als niet-beïnvloedbare risico's. Bij de beïnvloedbare risico's speelt het gedrag van de verzekerde een belangrijke rol. Bij de beoordeling van het risico zal de verzekeraar zich hier zeker een beeld van willen vormen.

1.1.2 Risico-overdracht

Bij verzekeren draagt de ene partij, de verzekeringnemer, tegen betaling een risico over aan de andere partij, de verzekeraar. Het risico van bijvoorbeeld brand, inbraak of diefstal is nu het risico van de verzekeraar. Deze risico-overdracht is alleen een financiële risico-overdracht: de verzekeraar draagt de financiële gevolgen van het risico, de verzekerde blijft het feitelijke risico zelf dragen.

Risico-
overdracht

Voorbeeld 1.1

Alex heeft zijn nieuwe fiets verzekerd. Als zijn fiets wordt gestolen, wordt de vermogensaantasting die dit bij hem veroorzaakt uiteindelijk gedragen door de verzekeraar. De verzekeraar keert aan Alex de waarde van de fiets uit. Het risico van diefstal van de fiets is niet veranderd door het afsluiten van de verzekering.

De verzekeraar verzekert niet alle risico's. Redenen voor deze onverzekerbaarheid kunnen onder meer zijn:

- *De te verwachten schade is te groot.* De Nederlandse verzekeraar sluit meestal de zogenoemde catastroferisico's uit, zoals een aardbeving, een overstroming of een oorlog; dergelijke schades kan hij niet alleen dragen.
- *De te verwachten schade is niet te berekenen.* De verzekeraar berekent de premie onder meer op basis van statistieken; bij nieuwe risico's, zoals het genrisico, ontbreken dergelijke statistieken en is ook anderszins het risico niet in te schatten.
- *Bij één gebeurtenis treedt een cumulatie van schades op.* Bij een terroristische aanslag lijden veel verzekerde personen schade; door één klap wordt de verzekeraar onevenredig zwaar getroffen.
- *Slecht schadeverloop.* Als de verzekeraar jaren achtereen slechte resultaten behaalt met verzekering van bepaalde risico's, kunnen dergelijke risico's onverzekerbaar worden. Voorbeelden hiervan zijn taxi's, pizzabromfietsen en juweliers. Soms kan het risico verzekerbaar worden gehouden door verhogen van de premie en het eigen risico, door het voorschrijven van preventie-maatregelen of door beperking van de dekking.

Door het hanteren van onder meer een hoger eigen risico, een lagere verzekerde som, het afsluiten van een herverzekering of poolvorming, kan soms wel een beperkte dekking worden geboden. Voor sommige onverzekerbare risico's biedt de overheid een vangnet. De Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen biedt een dergelijk vangnet: burgers en bedrijven kunnen op

grond van deze wet een schadevergoeding ontvangen voor schade door onder meer zoetwateroverstromingen, tenzij de schade redelijkerwijs verzekeraar was. Een vangnet biedt tevens de Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven. Deze wet voorziet in een Schadefonds Geweldsmisdrijven dat aan slachtoffers met ernstig lichamelijk en/of geestelijk letsel van opzettelijk gepleegde geweldsmisdrijven een tegemoetkoming in de schade verstrekt die niet op de dader of een verzekering kan worden verhaald (zie www.schadefonds.nl).

Voorbeeld 1.2

De Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen was van toepassing op de schade en kosten die zijn ontstaan ten gevolge van de dijkdoorbraak op 26 augustus 2003 te Wilnis, gemeente De Ronde Venen (Besluit van 18-09-2003, Stb. 2003, 369). De inboedel- en opstalverzekering sluiten schade als gevolg van een dergelijke overstroming uit.

1.1.3 Beginselen van verzekeren

De verzekeraar neemt tegen betaling van premie een risico over van de verzekeringnemer en hij doet een uitkering aan de verzekerde als een gedekte gebeurtenis zich voordoet en de verzekerde hierdoor schade lijdt in een verzekerd belang. Hierdoor ontstaan geldstromen tussen de verzekeraar en de groep van verzekeringnemers/verzekerden. De verzekeraar ontvangt van alle verzekeringnemers premies, waaruit hij de bedrijfskosten voldoet en de uitkeringen aan de verzekerden die op grond van de verzekeringsvoorwaarden recht hebben op een uitkering (zie figuur 1.1). Op groepsniveau bezien dragen de verzekeringnemers gezamenlijk elkaars risico's. Dit is het solidariteitsbeginsel. De naam 'Draagt elkaars lasten', die sommige onderlinge waarborgmaatschappijen nog dragen, geeft dit solidariteitsbeginsel van verzekeren duidelijk aan.

*Solidariteits-
beginsel*

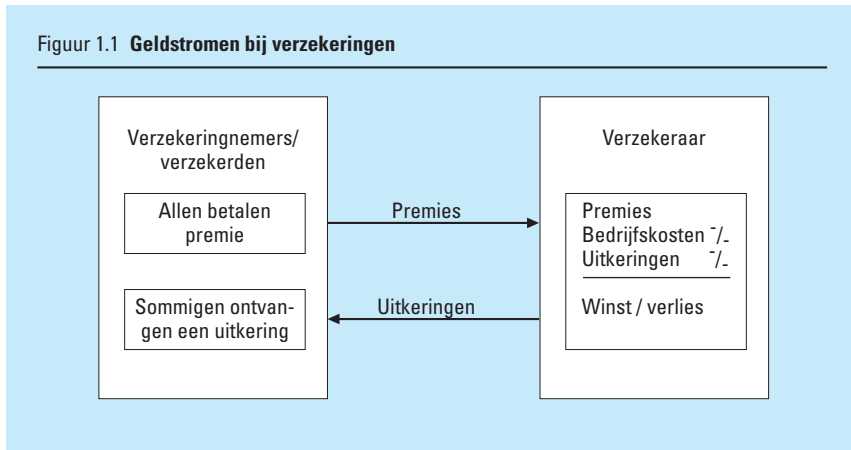
De risico-overdracht aan de verzekeraar is economisch bezien alleen mogelijk op grond van de wet van de grote getallen. Deze statistische wet geeft aan dat bij een toenemend aantal verzekeringen de frequentie van een bepaalde gebeurtenis binnen deze groep van verzekeringen zich in toenemende mate gaat stabiliseren. Op individueel niveau is er nauwelijks sprake van een enigszins stabiel aantal risicoverwezenlijkingen, maar op collectief niveau wel. De verzekeraar verzekert niet één risico, maar vele risico's. Het grillige risico wordt hierdoor een te berekenen risico. Volstrekt onzeker is bijvoorbeeld of er in een bepaalde woning zal worden ingebroken, op stedelijk en zeker op landelijk niveau is het aantal inbraken per jaar met grotere waarschijnlijkheid in te schatten.

*Wet van de
grote getallen*

Op basis van statistieken kan de verzekeraar veelal met aanvaardbare nauwkeurigheid schatten hoeveel uitkeringen hij moet doen en kan hij een economisch verantwoorde premie in rekening brengen. Bij schadeverzekeringen werkt de verzekeraar met statistieken die bijvoorbeeld het aantal autodiefstallen, branden en inbraken aangeven. Bij de levensverzekering werkt de verzekeraar met overlevingstafels, ook wel sterftetafels genoemd. Hiermee kan hij berekenen wat de kans is dat hij moet uitkeren bij leven en/of overlijden van de verzekerde.

*Overlevings-
tafel/Sterftetafel*

Figuur 1.1 Geldstromen bij verzekeringen

Het werken met statistieken geeft de verzekeraar meer zekerheid, maar kent beperkingen:

- Statistieken geven uitsluitend een beeld van het verleden, terwijl de verzekeraar de toekomst verzekert. Hij moet de statistische gegevens extrapoleren voor de toekomst. Er is onzekerheid over zowel het aantal uitkeringen als over de hoogte van de uitkeringen. Voor de huidige generatie pasgeboren kinderen is onbekend welke invloed onder meer milieuvuiling en straling op hun overlevingskans heeft. Ook is onbekend welke oorlogs- of terroristischerisico's zich zullen verwezenlijken of welke epidemiologische risico's. Het verleden biedt geen garanties voor de toekomst.
- Statistieken kunnen onvoldoende representatief zijn voor de verzekeringsportefeuille. De groep verzekerden kan bijvoorbeeld afwijken van de statistische groep. De verzekeraar loopt het risico dat hij juist de slechte risico's verzekert en niet het gemiddelde risico, zoals dat uit de statistieken blijkt. De overlevingstafel is bijvoorbeeld minder representatief voor mensen die een lijfrente afsluiten. De tariefstelling geschiedt op grond van een leeftijdterugstelling, die is gebaseerd op de ervaring dat personen die een lijfrente bij de verzekeraar afsluiten, gemiddeld langer leven dan op grond van de overlevingstafel kan worden verwacht.

Wat is een overlevingstafel?

Een overlevingstafel geeft aan hoeveel van de 100 000 pasgeboren jongens, respectievelijk meisjes de leeftijd van een half, anderhalf, tweeënhalft jaar enzovoort zullen bereiken op basis van de sterfteverhoudingen, die bij de bevolking gedurende een bepaalde periode (in geval van periode-overlevingstafels) of een bepaald geboortecohort (generatie-overlevingstafels) zijn

waargenomen. Aan de hand van deze gegevens kan ook voor elk geslacht en elke leeftijd worden berekend hoe groot de kans op overlijden vóór het bereiken van een volgende leeftijd is. Verder kan er per geslacht het aantal nog te verwachten levensjaren na het bereiken van een bepaalde leeftijd uit worden afgeleid.

Overlevingstafels naar leeftijd en geslacht 2002

Onderwerpen	Sterfte- quotiënt		Levenden (tabelbevolking)		Overledenen (tabelbevolking)		Levensverwachting in jaren	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Geslacht	<i>per 100000</i>		<i>Absoluut</i>				<i>jaar</i>	
Leeftijd								
0 jaar	0,00494	0,00408	100 000	100 000	494	408	75,99	80,69
0,5 jaar	0,00079	0,00062	99 506	99 592	79	62	75,86	80,52
10,5 jaar	0,00017	0,00008	99 265	99 407	17	8	66,04	70,66
20,5 jaar	0,00056	0,00016	98 897	99 219	55	16	56,26	60,78
30,5 jaar	0,00065	0,00043	98 309	98 919	64	43	46,56	50,95
40,5 jaar	0,00118	0,00104	97 392	98 289	115	102	36,95	41,24
50,5 jaar	0,00381	0,00289	95 178	96 442	362	279	27,67	31,92
60,5 jaar	0,01012	0,00666	89 349	92 400	904	616	19,10	23,07
70,5 jaar	0,03044	0,01696	74 411	83 510	2 265	1 416	11,77	14,92
80,5 jaar	0,09183	0,05598	42 942	61 849	3 944	3 463	6,41	8,15
90,5 jaar	0,22684	0,17997	9 045	21 466	2 052	3 863	3,27	3,76

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 4 februari 2004 (www.cbs.nl)

1.1.4 Premieberekening

De verzekeraar kan de premie voor een schadeverzekering berekenen als hij kan schatten hoeveel uitkeringen hij moet doen in de verzekerde periode en wat de gemiddelde omvang van de uitkeringen is. Met behulp van statistieken verzamelt hij deze gegevens. De premie is het product van de schadefrequentie en het gemiddelde schadebedrag. De formule voor de premieberekening luidt als volgt:

$$\text{premie} = \text{schadefrequentie} \times \text{gemiddeld schadebedrag}$$

waarbij:

- premie = de premie voor het dragen van het risico, exclusief bedrijfskosten, winstopslag en assurantiebelasting, ook wel risicopremie genoemd
- schadefrequentie = het aantal schadegevallen binnen de groep verzekerde risico's gedeeld door het totaal aantal verzekerde risico's
- gemiddeld schadebedrag = de som van alle uitkeringen gedeeld door het aantal uitkeringen

Voorbeeld 1.3

Een fietsverzekeraar heeft 25 000 fietsen verzekerd tegen diefstal. De uitkering bij diefstal bedraagt gemiddeld €500 (gemiddeld schadebedrag €500). De verzekeraar heeft op basis van de statistieken berekend dat elk jaar 1 000 fietsen worden gestolen van de verzekerde populatie (schadefrequentie = $1\ 000 : 25\ 000 = 4\%$). De premie bedraagt voor deze verzekering: $4\% \times €500 = €20$. Of anders berekend: de verzekeraar dient totaal $1\ 000 \times €500 = €500.000$ uit te keren. Dit bedrag wordt omgeslagen over alle verzekerde fietseigenaren. Per verzekeringnemer bedraagt de jaarpremie:

$$€500.000 : 25\ 000 = €20.$$

Voor volgend jaar gaat de verzekeraar ervan uit dat het aantal diefstallen gelijk blijft, maar dat de gemiddelde uitkering stijgt van €500 naar €600 per gestolen fiets. Er dient dan totaal $1\ 000 \times €100 = €100.000$ extra te worden uitgekeerd. Dit leidt tot een premieverhoging van $€100.000 : 25\ 000 = €4$. De jaarpremie bedraagt dan €24. Of met de formule berekend:

$$4\% \times €600 = €24.$$

Tussen de schadeverzekering en de levensverzekering bestaan naast juridische verschillen ook verzekeringstechnische verschillen. Beide dekken een risico, maar soms wel een verschillend risico. Bij een schadeverzekering betreft het in beginsel het risico *dat (of)* de gebeurtenis zich voordoet; bij een levensverzekering *dat (of), wanneer* dan wel *hoe lang* het risico zich voordoet. Met dit verschil hangt het verschil tussen de risico- en de spaarpremie samen.

Risicopremie

De premie voor de schadeverzekering bestaat uit de risicopremie vermeerderd met een kosten- en winstopslag en in geval de verzekering via een tussenpersoon tot stand komt tevens met een provisieopslag. De risicopremie is de premie die de verzekeraar nodig heeft om het risico voor meestal een jaar te dekken. Is het jaar verstreken, dan heeft de verzekeraar de premie verdiend. Economisch gezien is de premie de vergoeding voor het lopen van risico. Als zich geen gedekte gebeurtenis heeft voorgedaan, hoeft de verzekeraar de premie niet te restitueren, want hij heeft er risico voor gelopen. De premie is meestal al gebruikt om aan andere verzekerden uitkeringen te doen.

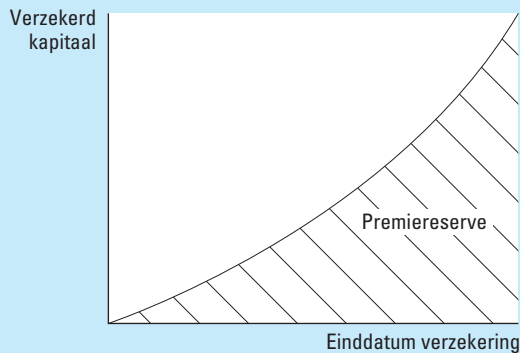
Ook bij de levensverzekering komt de risicopremie voor. Deze risicopremie is de premie voor de uitkering bij overlijden. Evenals bij de schadeverzekering betreft het hier het risico *dat (of)* de gebeurtenis, het overlijden, plaatsvindt gedurende een verzekeringsjaar. De verzekeraar brengt hiervoor een risicopremie in rekening, die na afloop van het jaar is verdiend als de verzekerde niet is overleden in dat jaar.

Spaarpremie

Bij de levensverzekering komt ook de spaarpremie voor. Dit betreft in beginsel de premie voor de uitkering bij leven. Deze uitkering wordt vaak gecombineerd met een uitkering bij overlijden, zoals bij de gemengde verzekering die uitkeert bij leven op de einddatum of bij eerder overlijden (zie bijlage 2 voor een over-

zicht van de verschillende vormen van levensverzekering). De verzekeraar gaat er dan van uit dat hij in elk geval bij leven op de einddatum moet uitkeren. Hiervoor brengt hij een spaarpremie in rekening. De ontvangen spaarpremie wordt door hem gereserveerd. Komt de verzekerde niet voortijdig te overlijden, dan heeft de verzekeraar op de einddatum van de levensverzekering het verzekerd kapitaal bij elkaar gespaard. Komt de verzekerde wel voor de einddatum te overlijden, dan wordt het verzekerd kapitaal uitgekeerd en dient de verzekeraar het verschil tussen de aanwezige spaarreserve en de uitkering bij te passen. Voor dit overlijdensrisico brengt hij dan elk jaar een risicopremie in rekening. Figuur 1.2 geeft een globaal beeld van de opbouw van de premiereserve bij een gemengde verzekering.

Figuur 1.2 Opbouw premiereserve gemengde verzekering

Ook bij de kapitaalverzekering bij leven is sprake van een spaarpremie, hoewel de uitkering niet zeker is. Bij overlijden hoeft geen uitkering te worden gedaan. Het risicokapitaal, de uitkering minus de premiereserve, is daarom negatief. De verzekeraar loopt geen risico bij overlijden in die zin dat hij meer moet uitkeren dan de spaarreserve, maar de spaarreserve valt juist vrij, zonder dat de verzekeraar een uitkering hoeft te doen.

De premieberekening voor de levensverzekering is complex en vergt beheersing van de actuariële wiskunde. De verzekeraar baseert de premieberekening op de volgende elementen:

- *Sterfte*. De verzekeraar berekent de kans dat hij moet uitkeren op grond van de overlevings- of sterftetafel.
- *Interest*. De verzekeraar houdt rekening met de beleggingsopbrengsten die hij kan verwerven. De levensverzekering wordt immers vaak voor tientallen jaren aangegaan. De verzekeraar kan de spaarpremie al die jaren beleggen. Het veronderstelde rendement, een fictief rentepercentage, wordt ook wel de rekenrente genoemd.
- *Kosten*. De verzekeraar berekent zijn kosten door in de premie, zoals de administratiekosten, de provisiekosten en de kosten van een medische keuring.

Rekenrente

Voorbeeld 1.4

Berekening koopsom voor tijdelijke kapitaalverzekering op vaste termijn en de kapitaalverzekering bij leven.

Berekening nettokoopsom voor de tijdelijke kapitaalverzekering op vaste termijn (uitkering op einddatum bij overlijden tijdens verzekeringsduur) op het leven van een 30-jarige man met een duur van dertig jaar en een verzekerd kapitaal van €1.000:

- Sterftেকans: 13,00% (op basis van sterftetafel)
- Contante waarde uitkering: $€1.000 : 1,04 = €308$
- Nettokoopsom: $13,00\% \times €308 = €40$.

Berekening nettokoopsom voor de kapitaalverzekering bij leven (uitkering op einddatum bij in leven zijn op einddatum) op het leven van een 30-jarige man met een duur van dertig jaar en een verzekerd kapitaal van €1.000:

- Overlevingskans: 87,00% (de som van de kans op overlijden en op leven is uiteraard 100%)
- Contante waarde uitkering: €308
- Nettokoopsom: $87,00\% \times €308 = €268$.

Toelichting

- Een koopsom is een betaling van alle premies in één keer bij het afsluiten van de levensverzekering.
- De nettokoopsom betreft de koopsom berekend op basis van de elementen kapitaal, sterfte en interest maar exclusief kosten.
- De contante waarde van de uitkering geeft het bedrag aan dat bij het afsluiten van de verzekering nodig is om met een rentevergoeding van 4% na dertig jaar €1.000 op te leveren. De contante waarde op dit tijdstip van een uitkering van €1 na een jaar is bij een interest van 4%: $€1 : 1,04 = €0,96$ en omgekeerd: $€0,96$ is na een jaar $€0,96 \times 1,04 = €1$.

Vraag 1.1

Een van de belangrijkste kenmerken van de verzekeringsovereenkomst is de onzekerheid omtrent de uitkering en/of premiebetaling. In art. 7:925 BW wordt dat als volgt verwoord: dat 'geen zekerheid bestaat, *dat, wanneer of tot welk bedrag* enige uitkering moet worden gedaan, of ook *hoe lang* de overeengekomen premiebetaling zal duren'. Noem bij elk van de genoemde onzekerheden een voorbeeld van een bepaalde verzekering.

1.2 Risico- en verzekeringsgedrag

In de rechtseconomie wordt bekeken hoe mensen reageren op rechtsregels of juridische producten, zoals overeenkomsten. Zo wordt de vraag gesteld tot welke maatschappelijke effecten de verzekeringsovereenkomst leidt. Leidt het

afsluiten van een verzekering tot welvaartsmaximalisatie? Er wordt ook gekeken voor wie het juist aantrekkelijk is om een verzekering af te sluiten. De verzekeraar krijgt zo inzicht in het risico- en verzekeringsgedrag van mensen.

De rechtseconomie gaat ervan uit dat het gedrag van mensen in beginsel door eigen belang wordt bepaald. Mensen zijn uit op welvaartsmaximalisatie. Zij streven ernaar hun geld zo aan te wenden dat totaal gezien de aanwending een maximaal nut oplevert.

Voorbeeld 1.5

Alex kan bij een verzekeraar een zorgverzekering afsluiten voor €1.500 per jaar. Bij een concurrent kan hij dezelfde zorgverzekering afsluiten voor €1.300 per jaar, omdat hij een niet-rokerkorting krijgt. De rechtseconomie gaat ervan uit dat Alex kiest voor de zorgverzekering van de concurrent, omdat hij dan €100 overhoudt die hij voor een extra 'nut' kan gebruiken, bijvoorbeeld de aanschaf van dvd's.

Het afsluiten van een verzekering wordt onder meer bepaald door iemands risicogedrag. We onderscheiden hierbij risiconutralen, risicomijders en risicozoekers. Risiconutralen waarderen het risico objectief. Risicomijders kennen een hogere waarde toe aan de kans op nadeel dan objectief gezien gerechtvaardigd is. Risicomijders zijn personen voor wie het zwaarder weegt een bepaald bedrag te verliezen dan te winnen. Dit zijn personen die voor zekerheid kiezen. Zij kiezen voor de zekere premie in plaats van voor het onzekere risico. Risicozoekers waarderen de kans op een mogelijke winst hoger dan de kans op een verlies. Zij dragen daarom liever het onzekere risico dan dat zij een vaste premie betalen. Risicomijders sluiten een verzekering af, omdat voor hen de verzekering een welvaartsmaximalisatie oplevert. Voor risiconutralen is het effect van het afsluiten van een verzekering nihil en voor risicozoekers is het effect negatief.

Voorbeeld 1.6

Stel de kans op diefstal van een nieuwe fiets is in het eerste jaar 4%. Als de fiets €500 waard is, is de kans op nadeel objectief gezien $4\% \times €500 = €20$.

Voor de risiconutralen is de kans op nadeel, van bijvoorbeeld een diefstal, gelijk aan het welvaartsnadeel van betaling van een premie van €20. Al of niet verzekeren zijn voor hen gelijkwaardige alternatieven.

De risicomijders kennen een hogere waarde toe aan de kans op nadeel, bijvoorbeeld €30. Zij waarderen de mogelijke kans op een welvaartsnadeel door diefstal hoger dan het vaste verlies van €20 aan premie per jaar. Zij kiezen voor zekerheid en zijn ook bereid daarvoor meer dan €20 te betalen. De verzekering met een premie van €20 is voor hen zelfs aantrekkelijk, omdat zij het risico zelf op €30 waarderen.

De risicozoekers kennen een lagere waarde toe aan de kans op nadeel, bijvoorbeeld €15. Zij zullen zich niet verzekeren, omdat de premie van €20 meer bedraagt dan hun verwachtingswaarde van het risico.

Zelfselectie Antiselectie

Bij het afsluiten van een verzekering vertoont de verzekeringnemer gedrag dat als zelfselectie of antiselectie wordt aangeduid. Dit betekent dat de verzekeringnemer zich bij zijn gedrag laat leiden door de vraag of het afsluiten van een verzekering voor hem aantrekkelijk is, wat ertoe leidt dat de verzekeringnemer die een gunstig risico heeft, zich veelal niet verzekert en de verzekeringnemer met een slecht risico zich wel verzekert. Zelfselectie doet zich niet voor bij verplichte verzekeringen, aangezien hier de keuze van wel dan niet verzekeren ontbreekt.

Voorbeeld 1.7

- iemand die in de toekomst juridische problemen verwacht, zal eerder een rechtsbijstandverzekering afsluiten dan iemand die, wellicht mede op basis van zijn verleden, geen juridische problemen verwacht.
- iemand die zijn nieuwe fiets veelvuldig buiten stalt, zal eerder een fietsverzekering afsluiten dan een persoon die zijn nieuwe fiets uitsluitend voor een pleziertochtje van voordeur tot voordeur gebruikt.
- iemand die een huis in een kinderrijke buurt op een ongunstige plek heeft staan, zal eerder een glasverzekering afsluiten dan een persoon met een huis op een afgelegen plek.

De verzekeraar reageert op zelfselectie met selectie. Op basis van onder meer vragenlijsten, inspecties en medische onderzoeken tracht de verzekeraar een beeld van het aangeboden risico te krijgen. Als dit afwijkt van het gangbare risico, zal hij de verzekering niet of op andere voorwaarden aangaan, zoals tegen een hogere premie, een hoger eigen risico of beperkende voorwaarden. Het is uiteraard mogelijk dat de zelfselectie al is verdisconteerd in de premie.

Voorbeeld 1.8

De premie voor de lijfrenteverzekering is gebaseerd op een lagere sterfte dan uit de sterftetafel blijkt, omdat de ervaring leert dat personen die een lijfrente afsluiten ouder worden dan gemiddeld. De verzekeraar kan geen selectie toepassen, omdat hij dan verzekerden zal moeten weigeren omdat ze te gezond zijn.

Het solidariteitsbeginsel kan door zelfselectie onder druk komen te staan. Voor verzekerden met de goede risico's kan de verzekering onaantrekkelijk worden door een te hoge premie. Als zij de verzekering beëindigen, stijgt het gemiddelde risico en zal de verzekeraar de premie verhogen met wederom opzeggingen als gevolg. Deze vicieuze cirkel kan uiteindelijk het risico onverzekerbaar maken.

Ook als mensen een verzekering hebben afgesloten, heeft dit gevolgen voor hun gedrag. Het risico is overgedragen aan de verzekeraar. De verzekerden hebben in beginsel geen financiële prikkel meer om schade te voorkomen. Hierdoor is het mogelijk dat de verzekerden onvoorzichtiger worden. Dit risico dat verbonden is aan de persoon van de verzekerde wordt ook wel het moreel risico genoemd. Het is de positieve of negatieve invloed die de verzekerden zelf op het risico uitoefenen.

Moreel risico

Voorbeeld 1.9

- Als de verzekeraar de financiële gevolgen van aansprakelijkheid toch vergoedt, is het mogelijk dat de bestuurder van een onderneming minder voorzichtig handelt.
- Als de verzekeraar diefstal van de reisbagage toch vergoedt, zal de vakantieganger er nonchalanter mee omgaan.
- Als de verzekeraar toch de proceskosten betaalt, zal de consument minder geneigd zijn een geschil minnelijk te schikken.

De verzekeraar wapent zich tegen het morele risico onder meer door verzekeren een financieel belang bij het risico te laten behouden of door het voorschrijven van door de verzekeraar gewenste maatregelen of gedrag. In verzekeringsvoorwaarden kan een eigen risico, een bonus-malusregeling of een regeling voor gedeeltelijke premierestitutie als er in een jaar geen uitkering is gedaan worden opgenomen. De verzekeraar kan ook bijvoorbeeld een alarminstallatie voorschrijven of de aanwezigheid van een brandblusser onder handbereik bij brandgevaarlijke werkzaamheden. Naast deze prikkels op grond van de verzekeringsvoorwaarden zijn er andere prikkels op grond waarvan de verzekerde het intreden van de gebeurtenis vaak tracht te voorkomen, zoals de prikkel om niet-gedekte financiële schade en niet-financiële schade (emotionele schade), die een gebeurtenis tot gevolg heeft te voorkomen.

Vraag 1.2

Geef aan of en zo ja in welke mate er sprake is van zelfselectie bij de volgende verzekeringen:

- WAM-verzekering;
- aanvullende zorgverzekering (tandartsverzekering);
- uitvaartverzekering.

1.3 Soorten verzekeringen

Na de behandeling van enkele economische aspecten van verzekeren, behandelen we verder het verzekeringsrecht. Dit recht heeft in enge zin betrekking op de verzekeringsovereenkomst, een overeenkomst die we concreet aanduiden als bijvoorbeeld een opstalverzekering of inboedelverzekering. Abstract beschreven betreft het de rechtsverhouding die de verzekeraar heeft met de verzekeringnemer en andere bij de verzekeringsovereenkomst betrokken personen, zoals de verzekerde en de begunstigde. Voordat we in de volgende hoofdstukken de rechten en verplichtingen van de contractpartijen behandelen, bekijken we eerst enkele belangrijke indelingen van verzekeringen. In subparagraaf 1.3.1 bakenen we de privaatrechtelijke verzekeringsovereenkomst af ten opzichte van sociale verzekeringen. In subparagraaf 1.3.2 bespreken we de sociale verzekeringen en in subparagraaf 1.3.3 de privaatrechtelijke verzekeringsovereenkomst. De privaatrechtelijke verzekeringsovereenkomst kan in verschillende verzekeringen worden onderscheiden. In subparagraaf 1.3.4 komt

het onderscheid tussen de schadeverzekering en de sommenverzekering aan de orde en in subparagraaf 1.3.5 het onderscheid tussen de schadeverzekering en de levensverzekering. In subparagraaf 1.3.6 bespreken we de persoonsverzekering en in subparagraaf 1.3.7 enkele niet-wettelijke onderscheidingen. We sluiten deze paragraaf af met subparagraaf 1.3.8 dat een overzicht bevat van de soorten verzekeringen op basis van de wettelijke indelingen.

1.3.1 Verzekeringen

Verzekering

Een verzekering in het algemeen kunnen we omschrijven als een rechtsverhouding krachtens welke de één, de verzekeraar, verplicht is jegens de ander, de verzekeringnemer, indien zich een bepaalde gebeurtenis voordoet, een bepaalde prestatie te verrichten, meestal tot het doen van een of meer uitkeringen, waarvoor de verzekeringnemer meestal premie heeft betaald. Deze omschrijving omvat vele soorten verzekeringen, zoals de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de opstalverzekering, de levensverzekering, de ongevallenverzekering en de zorgverzekering.

Ontstaat de hiervoor genoemde rechtsverhouding van rechtswege, dan is er in beginsel sprake van een sociale verzekering. Bij een sociale verzekering ontstaat door het bezitten van een bepaalde hoedanigheid, bijvoorbeeld ingezetene van Nederland of werknemer, automatisch een rechtsverhouding op grond waarvan iemand rechten kan ontfemen aan de socialeverzekeringwet. Soms moeten nog wel bepaalde administratieve verplichtingen worden uitgevoerd, maar er wordt geen verzekeringsovereenkomst afgesloten.

Ontstaat de hiervoor genoemde rechtsverhouding door het afsluiten een overeenkomst, dan is er in beginsel sprake van een privaatrechtelijke verzekeringsovereenkomst. De verzekeringsovereenkomst is de bron van verbintenissen voor de contractpartijen. Bijvoorbeeld op grond van de overeenkomst neemt de verzekeraar de verplichting op zich om onder bepaalde voorwaarden een uitkering te verstrekken en heeft de verzekerde onder bepaalde voorwaarden recht op een uitkering.

1.3.2 Sociale verzekeringen

Sociale voorzieningen

Sociale verzekeringen

Omslagstelsel

Het publieke stelsel van sociale zekerheid in Nederland bestaat uit sociale voorzieningen en sociale verzekeringen. De sociale voorzieningen, zoals de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) en de Wet werk en bijstand, worden gefinancierd uit de algemene middelen; de sociale verzekeringen, zoals de Algemene Ouderdomswet (AOW) en de Algemene nabestaandenwet (ANW), worden gefinancierd uit de betaalde premies. Bij de sociale verzekeringen wordt in het algemeen het omslagstelsel gehanteerd: de ontvangen premies worden direct gebruikt voor de betaling van de uitkeringen. De rechten van de premiebetalers worden niet afgedekt met hun premiebetalingen, omdat de door hen betaalde premies al zijn uitbetaald aan de huidige uitkeringsgerech-

**Kapitaal-
dekkingsstelsel**

tigden. Dit is anders bij het kapitaaldekkingsstelsel, dat bij sommige levensverzekeringen wordt gebruikt. De premie wordt dan belegd, waardoor tegenover de rechten van de tot uitkering gerechtigden een financiële reserve staat.

Voorbeeld 1.10

De financiering van de AOW via een omslagstelsel staat door de toenemende vergrijzing van de Nederlandse bevolking onder druk. Er is daarom een Spaarfonds AOW ingesteld waaruit in de toekomst een deel van de uitkeringslasten kan worden betaald. Over de betekenis van dit fonds is veel discussie, omdat sprake is van een begrotingsfonds en geen fonds waarin kapitaal is ondergebracht. Zie onder meer art. 86 Wet financiering sociale verzekeringen.

**Volks-
verzekeringen****Werknemers-
verzekeringen**

Sociale verzekeringen worden vaak ingedeeld op basis van de personele werkingssfeer: er wordt gekeken voor wie de sociale verzekering bestemd is. We kunnen op basis hiervan twee groepen sociale verzekeringen onderscheiden:

- 1 *Volksverzekeringen*. Verzekerden zijn globaal aangegeven de ingezetenen van Nederland.
- 2 *Werknemersverzekeringen*. Verzekerden zijn globaal aangegeven de werknemers en daaraan gelijkgestellten, zoals bepaalde uitkeringsgerechtigden.

Voorbeeld 1.11

De AOW is hoofdzakelijk een volksverzekering. Art. 6 AOW bepaalt namelijk: '1. Verzekerd overeenkomstig de bepalingen van deze wet is degene, die nog niet de leeftijd van 65 heeft bereikt, en a. ingezetene is; b. geen ingezetene is, doch ter zake van in Nederland in dienstbetrekking verrichte arbeid aan de loonbelasting is onderworpen (...)'. Onder bepaalde voorwaarden is het mogelijk om zich vrijwillig voor de AOW te verzekeren, zie art. 35 AOW. Dit is een uitzondering op de regel dat men van rechtswege verzekerd is.

Tabel 1.1 geeft een overzicht van de soorten sociale verzekeringen met enkele voorbeelden.

Tabel 1.1 **Overzicht sociale verzekeringen**

Volksverzekeringen	Werknemersverzekeringen
ANW	WIA
AOW	WW
AWBZ	ZW

De dekkingssomvang van sociale verzekeringen is bij of krachtens de wet vastgelegd. Er is in beginsel geen keuze uit verschillende dekkingen of aanbieders.

Sociale verzekeringen zijn meestal basisvoorzieningen voor inkomen en zorgkosten. Ze geven recht op een minimumuitkering. De privaatrechtelijke verzekeraar biedt vaak aanvullingen aan op de sociale verzekeringen.

Voorbeeld 1.12

De AOW is een basisinkomenvoorziening voor inkomen bij ouderdom van de verzekerde. In aanvulling hierop kan in de relatie werkgever – werknemer een pensioenovereenkomst worden gesloten. Bij het bepalen van de pensioenaanspraak wordt rekening gehouden met de AOW-uitkering in de vorm van een AOW-franchise. De pensioentoezegging kan door de werkgever onder meer worden verzekerd bij een particuliere verzekeraar, art. 23 Pensioenwet (Pw). Ten slotte kan de werknemer zelf levensverzekeringen afsluiten, zoals lijfrentes, die bijvoorbeeld vanaf het moment dat de werknemer 65 jaar is recht geven op een periodieke uitkering zolang de werknemer in leven is.

De ontwikkelingen in de sociale verzekeringen zal de verzekeraar nauwgezet volgen, zeker als hij inkomens- en zorgverzekeraar is.

Tabel 1.2 geeft aan op welke punten de sociale verzekeringen afwijken van de privaatrechtelijke verzekeringen.

Tabel 1.2 **Overzicht verschillen sociale en privaatrechtelijke verzekeringen**

Sociale verzekeringen	Privaatrechtelijke verzekeringen
Wettelijke basis	Contractuele basis
Verplichte deelneming	Contractvrijheid
Geen zelfselectie	Zelfselectie
Homogene dekking	Dekkingsdifferentiatie
Omslagstelsel	Kapitaaldekkingstelsel (sommige levensverzekeringen)
Uitvoering door hoofdzakelijk	Uitvoering door privaatrechtelijke organisaties publiekrechtelijke organisaties

1.3.3 Privaatrechtelijke verzekeringen

Privaatrechtelijke verzekeringen berusten op een verzekeringsovereenkomst. De verzekeringsovereenkomst behoort met de lijfrente en spel en weddenschap tot de kansovereenkomst, art. 7A:1811 BW. Bij spel en weddenschap ontstaat het belang bij een onzekere gebeurtenis door het sluiten van de overeenkomst en ligt het belang anders dan bij de verzekeringsovereenkomst niet buiten de overeenkomst.

Verzekeringsovereenkomst

De verzekeringsovereenkomst wordt in art. 7:925 BW omschreven als: 'Verzekering is een overeenkomst waarbij de ene partij, de verzekeraar, zich tegen het genot van premie jegens haar wederpartij, de verzekeringnemer, verbindt tot het doen van een of meer uitkeringen, en bij het sluiten der overeenkomst voor partijen geen zekerheid bestaat, dat, wanneer of tot welk bedrag enige uitkering moet worden gedaan, of ook hoe lang de overeengekomen pre-

miebetaling zal duren. Zij is hetzij schadeverzekering, hetzij sommenverzekering'. Deze omschrijving is voor de verzekeraar van belang, omdat het een basisomschrijving geeft van het product dat hij aanbiedt en daar ook grenzen aan stelt. Tevens wordt met de omschrijving de werkingsfeer van titel 7.17 BW (Verzekering) afgebakend. Het is echter niet de bedoeling van de wetgever geweest om een voor alle gevallen sluitende omschrijving te geven. Daarom wordt er in de omschrijving ook gesproken over 'Verzekering is een overeenkomst (...)'. De uiteindelijke grenzen kunnen door de rechter worden getrokken.

Er zijn vijf elementen in de omschrijving van de verzekeringsovereenkomst te onderscheiden:

- 1 Er is sprake van een overeenkomst.
- 2 De verzekeraar verbindt zich tot het doen van één of meer uitkeringen.
- 3 De verzekeringnemer betaalt daarvoor premie.
- 4 Er bestaat onzekerheid over de uitkering en/of premiebetaling.
- 5 De overeenkomst voldoet aan de vereisten voor de schadeverzekering of de sommenverzekering.

Ad 1 Er is sprake van een overeenkomst

De verzekeringsovereenkomst is een verbintenisscheppende overeenkomst, dat wil zeggen dat uit de overeenkomst voor de verzekeraar en de verzekeringnemer verbintenissen ontstaan. Onder meer de bepalingen van titel 6.5 BW (Overeenkomsten in het algemeen) zijn op de verzekeringsovereenkomst van toepassing.

Een overeenkomst ontstaat niet van rechtswege, maar komt tot stand door aanbod en aanvaarding, waarbij sprake is van contractvrijheid, art. 6:217 BW. Contractvrijheid wil zeggen: vrijheid om al dan niet een overeenkomst aan te gaan en ook om binnen de wettelijke grenzen zelf de inhoud van de overeenkomst te bepalen. De verzekeraar dient hierbij binnen de grenzen van het recht te handelen en dient bijvoorbeeld het verbod van discriminatie in acht te nemen, art. 1 Grondwet.

Voorbeeld 1.13

- De verzekeraar is in beginsel vrij om al dan niet een verzekeringsovereenkomst te sluiten. Hij kan een aanvraag tot verzekering afwijzen als het aangeboden risico hem te zwaar voorkomt, bijvoorbeeld als de verzekeringnemer een strafrechtelijk verleden heeft.
- Als de verzekeraar met de verzekeringnemer een verzekeringsovereenkomst afsluit, is hij vrij om met de verzekeringnemer de inhoud van die verzekeringsovereenkomst vast te stellen. Hij kan zelf met de verzekeringnemer bepalen welke dekking wordt geboden.

In bepaalde situaties bestaat voor de verzekeringnemer een verplichting tot het afsluiten van een verzekeringsovereenkomst als hij over een bepaalde zaak beschikt of een bepaalde activiteit uitoefent. Deze verplichting doet zich meestal voor met betrekking tot aansprakelijkheidsverzekeringen en berust

vooral op de gedachte van slachtofferbescherming: als de dader aansprakelijk is, moet hij ook kunnen betalen. Ook hier is de verzekeraar vrij om al dan niet een verzekeringsovereenkomst met de verzekeringnemer aan te gaan, hij heeft geen acceptatieplicht. Ook de inhoud van de verzekeringsovereenkomst is meestal vrij, mits in elk geval aan de wettelijke vereisten is voldaan.

Voorbeeld 1.14

Enkele verplichte verzekeringen zijn:

- de jagersverzekering op grond van art. 54 Flora- en faunawet;
- de WA-verzekering voor motorrijtuigen, op grond van art. 2 WAM, ook wel de WAM-verzekering genoemd;
- de verzekering op grond van art. 7 Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen;
- de zorgverzekering op grond van art. 2 Zvw.

De wetgever heeft voorgeschreven waaraan de verzekeringsdekking ten minste moet voldoen. Voor gemoedsbezwaarden zijn voorzieningen getroffen. Globaal aangegeven krijgen zij dispensatie van de verzekeringsplicht onder de verplichting tot betaling van een bijdrage aan een fonds.

In dit kader kan ook worden genoemd de verplichting die volgens de Hoge Raad uit het goed werkgeverschap voortvloeit om voor een aansprakelijkheidsverzekering zorg te dragen voor bedrijfsongevallen, art. 7:611 BW. De Hoge Raad oordeelt onder meer: 'De aan het gemotoriseerd verkeer verbonden, door velen met grote regelmaat gelopen, risico's van ongevallen hebben mettertijd geleid tot een goede verzekeraarbaarheid van deze risico's tegen betaalbare premies. In het licht hiervan moet worden geoordeeld dat de werkgever uit hoofde van zijn verplichting zich als een goed werkgever te gedragen, gehouden is zorg te dragen voor een behoorlijke verzekering van werknemers wier werkzaamheden ertoe kunnen leiden dat zij als bestuurder van een motorvoertuig betrokken raken bij een verkeersongeval'. (HR 01-02-2008, LJN BB6175)

In een enkele situatie bestaat er voor de verzekeraar een acceptatieplicht, bijvoorbeeld voor de zorgverzekeraar, art. 3 Zvw.

Ad 2 De verzekeraar verbindt zich tot het doen van één of meer uitkeringen

De verzekeraar kan een uitkering in geld doen, maar ook een uitkering in natura, art. 7:926 lid 1 BW. Bij bijvoorbeeld de opstal- en inboedelverzekering wordt in beginsel een uitkering in geld verstrekt. Bij de rechtsbijstandsverzekering en de glasverzekering in beginsel een uitkering in natura: de rechtshulp respectievelijk een nieuwe ruit.

De uitkering kan een uitkering ineens zijn, maar ook een periodieke uitkering. Art. 7:925 BW spreekt immers over 'een of meer uitkeringen'. Bij de motorrijtuigencascoverzekering zal na een gedekte schade meestal één uitkering volgen en bij een arbeidsongeschiktheidsverzekering zal vaak na een bepaalde

wachttijd een periodieke uitkering volgen zolang de verzekerde in de zin van de verzekeringsvoorwaarden arbeidsongeschikt is.

Ad 3 De verzekeringnemer betaalt daarvoor premie

Bij de schadeverzekering is sprake van een verplichting tot premiebetaling. Aangezien zowel de verzekeraar als de verzekeringnemer dan een verbintenis op zich heeft genomen ter verkrijging van de prestatie waartoe de andere partij zich heeft verbonden, is er sprake van een wederkerige overeenkomst in de zin van art. 6:261 BW. De bepalingen van afdeling 6.5.5 BW (Wederkerige overeenkomsten) zijn dan in beginsel mede van toepassing.

Wederkerige
overeenkomst

Bij de levensverzekering bestaat meestal geen verplichting tot premiebetaling en is premiebetaling alleen een voorwaarde waarvan de uitkeringsverplichting van de verzekeraar mede afhankelijk is. Of er wel of geen premiebetalingsverplichting bestaat, dient uit de verzekeringsvoorwaarden te blijken. Ontbreekt de premiebetalingsverplichting, dan is er geen sprake van een wederkerige overeenkomst, maar van een eenzijdige overeenkomst. Het niet-betalen van premie heeft wel gevolgen voor de uitkeringsverplichting van de verzekeraar.

Eenzijdige
overeenkomst

Ad 4 Er bestaat onzekerheid over de uitkering en/of premiebetaling

De verbintenis van de verzekeraar een uitkering te doen, is te beschouwen als een voorwaardelijke verbintenis en wel als een verbintenis onder opschortende voorwaarde, art. 6:21 BW. De uitkering is afhankelijk van een toekomstige onzekere gebeurtenis. Pas als de voorwaarde vervuld is, dat wil zeggen als de gedekte gebeurtenis zich voordoet en aan de mogelijk overige voorwaarden is voldaan, treedt de verbintenis, de verplichting tot uitkering, in werking.

Opschortende
voorwaarde

Meestal betreft de onzekerheid de uitkering. Onzeker is of de gedekte gebeurtenis, zoals brand of diefstal, zich zal voordoen. In titel 7.17 BW wordt echter niet gesproken over onzeker voorval of onzekere gebeurtenis, omdat hiervan niet altijd sprake is bij een gedekt risico. De wetgever merkt hierover op: 'Zo is het vereiste van in leven zijn op een bepaald toekomstig tijdstip wel een onzeker feit, doch men kan het moeilijk een "voorval", d.i. een gebeurtenis, noemen.' Ook het uitblijven van een bepaalde gebeurtenis is moeilijk als een onzeker voorval te beschouwen. Omdat er bij de meeste verzekeringen wel sprake is van een gebeurtenis, zullen wij verder over een (gedekte) gebeurtenis spreken. Bij de levensverzekering kan eveneens onzeker zijn of de verzekeraar een uitkering moet doen.

Voorbeeld 1.15

Bij de tijdelijke kapitaalverzekering bij overlijden is onzeker of de verzekeraar een uitkering moet doen. Komt de verzekerde niet binnen de contractperiode te overlijden, dan is de verzekeraar geen uitkering verschuldigd.

Het is echter ook mogelijk dat het voor de verzekeraar alleen onzeker is wanneer hij de uitkering moet doen.

Voorbeeld 1.16

Bij de levenslange kapitaalverzekering bij overlijden is onzeker wanneer de verzekeraar een uitkering moet doen. De verzekeraar zal eens moeten uitkeren, onzeker is wanneer.

Nog een andere mogelijkheid is dat er geen onzekerheid bestaat over de uitkering, maar alleen over hoeveel premie de verzekeraar zal ontvangen. In de omschrijving van art. 7:925 BW wordt daarom gesproken over onzekerheid over de uitkering en/of premiebetaling. De verbintenis van de verzekeraar kan dan niet als een voorwaardelijke verbintenis worden geschouwd, maar als een verbintenis onder een tijdsbepaling, 6:39 BW.

Voorbeeld 1.17

Bij de kapitaalverzekering op vaste termijn staat de datum van uitkering vast. Dit is de einddatum van de verzekering. Onzeker is alleen hoeveel premie de verzekeraar ontvangt. De premiebetaling is namelijk afhankelijk van het in leven zijn van de verzekerde. Vanaf de datum van zijn overlijden hoeft de verzekeringnemer geen premie meer te betalen.

Art. 7:925 BW bepaalt dat 'voor partijen geen zekerheid bestaat'. De onzekerheid met betrekking tot de gebeurtenis hoeft daarom geen objectieve onzekerheid te zijn, maar slechts een subjectieve. Het gaat er om wat partijen wisten en niet wat zij behoorden te weten. Met de moderne communicatiemiddelen zal het niet snel gebeuren dat partijen bij het sluiten van de overeenkomst niet van de stand van zaken van de te verzekeren zaak op de hoogte zijn. Maar het is mogelijk dat de verzekeringnemer er niet van op de hoogte is dat zijn zeiljacht gestolen is op het moment dat hij met terugwerkende kracht een verzekeringsovereenkomst afsluit.

Mocht een van beide partijen wel van de gebeurtenis op de hoogte zijn, dan kan de verzekerde geen rechten aan de verzekering ontlenen voor die gebeurtenis. De vereiste onzekerheid ontbreekt. De Hoge Raad (HR 11-04-1997, NJ 1998, 111) overwoog hierover: 'Weliswaar kunnen partijen overeenkomen dat de verzekering zal ingaan op een tijdstip dat is gelegen vóór het tijdstip waarop de verzekering tot stand komt, (...) maar niet kan worden aanvaard dat de verzekering ook schade dekt die het gevolg is van verwezenlijking van het risico voordat de verzekering tot stand is gekomen indien de verzekeringnemer en/of verzekerde daarvan toen reeds kennis droeg/droegen. In dat geval zou voor hen of een van hen, op het tijdstip waarop de verzekeraar zich verbond om het risico te lopen, immers geen onzekerheid meer bestaan over de verwezenlijking van het risico'.

Ad 5 De overeenkomst voldoet aan de vereisten voor de schadeverzekering of de sommenverzekering

Wil er sprake zijn van een verzekeringsovereenkomst, dan moet de overeenkomst tevens voldoen aan de vereisten die aan de schadeverzekering of de sommenverzekering worden gesteld, art. 7:944 en 7:964 BW. Het is mogelijk

dat één verzekering deels schadeverzekering en deels sommenverzekering is. In subparagraaf 1.4.4 gaan we nader op dit onderscheid in.

1.3.4 Schadeverzekering versus sommenverzekering

Uit art. 7:925 BW en de gelaagde structuur van titel 7.17 BW blijkt dat de wetgever twee hoofdsoorten verzekeringen onderscheidt, namelijk de schadeverzekering en de sommenverzekering. De schadeverzekering komt in afdeling 7.17.2 BW (Schadeverzekering) aan bod en de sommenverzekering in afdeling 7.17.3 BW (Sommenverzekering). Op beide verzekeringen zijn de algemene bepalingen van afdeling 7.17.1 BW van toepassing, voor zover daarvan in afdeling 7.17.2 BW (Schadeverzekering) en 7.17.3 BW (Sommenverzekering) niet is afgeweken.

Schadeverzekering

De schadeverzekering is de verzekering die strekt tot vergoeding van vermogensschade die de verzekerde zou kunnen lijden, art. 7:944 BW. Bijvoorbeeld de opstalverzekering is een schadeverzekering. Bij de opstalverzekering beogen de verzekeraar en de verzekeringnemer dat de verzekerde schadeloos wordt gesteld als door een gedekte gebeurtenis de opstal is beschadigd en de verzekerde daardoor schade heeft geleden.

Sommenverzekering

De sommenverzekering is de verzekering waarbij het onverschillig is of en in hoeverre met de uitkering schade wordt vergoed, art. 7:964 BW. Het kenmerkende verschil met de schadeverzekering is dat de sommenverzekering niet de strekking heeft om vermogensschade te vergoeden. Bijvoorbeeld de ongevalverzekering, rubriek blijvende invaliditeit, is een sommenverzekering. Bij het verlies van een duim wordt bijvoorbeeld 25% van de verzekerde som uitkeerd, ongeacht welke schade de verzekerde door het verlies van de duim lijdt. De levensverzekering, waarbij een uitkering wordt gedaan bij overlijden of in leven zijn op een bepaald tijdstip, is eveneens een sommenverzekering. Het is hier zelfs niet gepast om te spreken over schade die de begunstigde lijdt door het overlijden van de verzekerde. Veelal wordt er gesproken over een inkomens- of vermogensvoorziening.

Niet altijd is duidelijk of een verzekering een schade- of een sommenverzekering is. De verzekeringsvoorwaarden moeten duidelijkheid geven over het karakter van de verzekering. De arbeidsongeschiktheidsverzekering is bijvoorbeeld soms een twijfelgeval. Op grond van de verzekeringsvoorwaarden moet bepaald worden wat het karakter van een bepaalde arbeidsongeschiktheidsverzekering is (HR 06-06-2003, LJN AF6203). Eveneens bestaat discussie of de natura-uitvaartverzekering geen schadeverzekering is in plaats van een sommenverzekering, omdat deze verzekering, evenals bij bijvoorbeeld een rechtsbijstand- of zorgverzekering, een in de verzekeringsvoorwaarden omschreven prestatie uitkeert ter compensatie van te maken kosten.

*Indemniteits-
beginsel*

Voor de schadeverzekering geldt het schadeloosstellingbeginsel, meestal aangeduid als het indemniteitsbeginsel. Het indemniteitsbeginsel is in art. 7:944 en 7:960 BW vastgelegd. Het indemniteitsbeginsel geeft de kern van de schadeverzekering aan en heeft twee aspecten:

- 1 strekking
- 2 uitkering.

Ad 1 Strekking

De schadeverzekering dient te strekken tot vergoeding van vermogensschade die de verzekerde zou kunnen lijden, art. 7:944 BW. Het betreft hier de intentie van partijen, wat hebben zij beoogd? De schadeverzekering dient mede gelet op de verzekeringsvoorwaarden gericht te zijn op vergoeding van schade. Partijen mogen bijvoorbeeld niet hebben beoogd dat de verzekerde met een uitkering in een duidelijk voordeliger positie zou geraken. Art. 7:944 BW is niet van dwingend recht en behoort kennelijk ook niet tot de fundamentele beginselen van openbare orde en goede zeden (HR 12-09-1997, NJ 1998, 382). Een schadeverzekering die in strijd is met art. 7:944 BW is daarom waarschijnlijk niet nietig of vernietigbaar. Echter op grond van art. 7:960 BW hoeft de verzekeraar ook bij een onaantastbare verzekering niet meer dan de geleden vermogensschade te vergoeden.

Ad 2 Uitkering

De verzekerde zal geen uitkering ontvangen, waardoor hij in een duidelijk voordeliger positie zou geraken, art. 7:960 BW. Bij dit aspect betreft het niet de strekking van de overeenkomst, maar de uitvoering daarvan. De ratio van het indemniteitsbeginsel is te voorkomen dat de verzekerde door de uitkering zou worden bevoordeeld en daardoor bij het intreden van dat voorval belang zou kunnen krijgen (HR 03-03-1972, NJ 1972, 339). Art. 7:960 BW is van dwingend recht. Als de verzekering de verzekeraar verplicht tot een uitkering waardoor de verzekerde in een duidelijk voordeliger positie zou geraken, is de verzekering in zoverre nietig dat de verzekeraar kan volstaan met een uitkering waarmee de verzekerde uitsluitend schadeloos gesteld wordt, art. 3:40 en 3:41 BW.

De verzekeraar hanteert soms verzekeringsvoorwaarden die in strijd lijken met het indemniteitsbeginsel. De verzekerde krijgt bijvoorbeeld voor de verloren gegane zaak een nieuwe zaak. Gelet op de nadruk die in de rechtspraak wordt gelegd op de economische betekenis van de zaak voor de verzekerde is er vanuit dit perspectief vaak geen strijd met het indemniteitsbeginsel. De verzekerde geraakt door de vervanging niet zonder meer in een duidelijk voordeliger positie als meer naar de functie en de economische betekenis van de zaak wordt gekeken dan naar het vermogensbelang.

Voorbeeld 1.18

- *Opstalverzekering.* Bij schade aan de opstal vergoedt de verzekeraar in beginsel de herbouwwaarde. Met dit bedrag kan de opstal herbouwd worden. Niet van belang is bijvoorbeeld dat het bedrijfspand al vijftig jaar oud was. De verzekerde krijgt een nieuw pand. De economische betekenis van het pand voor de verzekerde wijzigt niet.

- *Inboedelverzekering.* Bij schade aan de inboedel wordt in beginsel de nieuwwaarde vergoed. Dit is het bedrag dat nodig is voor het verkrijgen van nieuwe zaken van dezelfde soort en kwaliteit. Voor de verzekerde wijzigt de economische betekenis van de zaken niet bij aanschaf van nieuwe zaken met de uitkering.
- *Motorrijtuigencascoverzekering.* Bij een totallossschade aan de auto binnen bijvoorbeeld twaalf maanden na afgifte van het kentekenbewijs wordt op grond van een eventuele nieuwwaarderegeling de schade vastgesteld op de onmiddellijk vóór het ontstaan van de schade geldende nieuwwaarde. De verzekerde krijgt een uitkering waarmee hij een nieuwe auto kan aanschaffen, ondanks de hoge afschrijving in het eerste jaar en de eventueel gestegen verkoopprijs.

De verzekeraar heeft er overigens vooral zelf belang bij dat het indemniteitsbeginsel in acht wordt genomen. Hij dient er dan ook voor te waken dat de verzekeringsvoorwaarden geen ongewenst gedrag veroorzaken bij de verzekerden.

Het indemniteitsbeginsel, art. 7:960 BW, is van dwingend recht. Toch laat de wet in elk geval twee uitzonderingen toe, namelijk in geval:

- 1 de verzekeraar en de verzekeringnemer de waarde van de zaak hebben vastgesteld op basis van een deskundigentaxatie (een vaststellingsovereenkomst ter voorkoming van onzekerheid of geschil);
- 2 de verzekeraar met de verzekerde een vaststellingsovereenkomst heeft gesloten om een geschil over de uitkering te beëindigen.

Nieuwwaarde-uitkering in strijd met indemniteitsbeginsel?

Agrarische Handelsonderneming Bruinisse B.V. (Bruinisse) heeft bij A.C. Fraser & Co. Anno 1736 Assuradeuren (Fraser) een aantal machines en inventariszaken verzekerd. De verzekerde som bedraagt €872.000. Er breekt bij Bruinisse brand uit, waardoor de verzekerde zaken beschadigd raken. De taxateurs begroten de schade zowel op basis van nieuwwaarde als op basis van dagwaarde. Op basis van de nieuwwaarde bedraagt de schade €775.000, op basis van de dagwaarde €462.000. Fraser keert dit laatste bedrag aan Bruinisse uit. Bruinisse meent echter recht te hebben op de nieuwwaarde-uitkering. Volgens Fraser is een dergelijke uitkering in strijd met het indemniteitsbeginsel.

De Hoge Raad (HR 10-12-1993, NJ 1994, 686) overweegt hierover als volgt. 'Hetgeen onderdeel II.2 daartegen aanvoert komt vooreerst

daarop neer dat, behoudens bijzondere omstandigheden die ten deze niet zijn vastgesteld of gebleken, voor machines en bedrijfsinventaris geldt dat een uitkering op basis van nieuwwaarde voor zaken "die in werkelijkheid minder waard zijn dan 40% van die nieuwwaarde" in strijd komt met het indemniteitsbeginsel.

Het onderdeel is in zoverre tevergeefs voorgesteld dat niet kan worden gezegd dat de enkele omstandigheid dat de veronderstelde vermogenswaarde ("dagwaarde") van de verzekerde zaken, ook al gaat het daarbij om machines en bedrijfsinventaris, voor het evenement 40% van de nieuwwaarde of minder bedroeg tot de gevolgtrekking noopt dat een uitkering op basis van nieuwwaarde in strijd is met het indemniteitsbeginsel.

Ook wanneer de “dagwaarde” van de verzekerde voor het evenement 40% van de kosten van vervanging nadien of minder bedroeg, is immers goed mogelijk dat de schadelijke gevolgen van het evenement voor de verzekerde slechts kunnen worden weggenomen door een uitkering op basis van nieuwwaarde. Dat zal zich met name voordoen in geval de functie welke de machines

en bedrijfsinventaris voor de verzekerde hebben, meebrengt dat zij bij tenietgaan of beschadiging noodzakelijkerwijs moeten worden vervangen, ook al overtreffen de kosten daarvan hun “dagwaarde” zeer aanzienlijk, terwijl de economische betekenis welke de vervangende zaken voor de verzekerde hebben, niet beduidend verschilt van die welke de oude voor hem hebben.’

Deskundigen- taxatie

De eerste uitzondering staat in art. 7:960 BW. Het indemniteitsbeginsel mist toepassing bij voorafgaande taxatie van de waarde van een zaak die tot stand is gekomen krachtens een aan een deskundige opgedragen beslissing of krachtens een beslissing van partijen overeenkomstig het advies van een deskundige. Dit is de zogenoemde deskundigentaxatie. Bij het aangaan van de verzekering is de waarde van de te verzekeren zaak door een deskundige vastgesteld. Aan deze vaststelling zijn beide partijen bij schade gebonden, ook al mocht de vastgestelde waarde afwijken, naar boven of naar beneden, van de werkelijk waarde. Een uitkering op basis van een door deskundigen vastgestelde waarde in de zin van art. 7:960 BW kan niet worden aangetast wegens strijd met het indemniteitsbeginsel.

Voorbeeld 1.19

Is een schilderij door een deskundige getaxeerd en aldus verzekerd voor €100.000, dan krijgt de verzekerde bij een totaal verlies €100.000 uitgeteerd, ook als blijkt dat de waarde van het schilderij onmiddellijk voorafgaande aan het verlies slechts €60.000 bedraagt. Dit geldt echter ook als de waarde van het schilderij onmiddellijk voorafgaande aan het verlies €140.000 bedraagt, hoewel dit geen strijd met het indemniteitsbeginsel oplevert.

Vaststellings- overeenkomst

De tweede uitzondering betreft de vaststellingsovereenkomst ter beëindiging van onzekerheid of geschil. Bij een vaststellingsovereenkomst binden partijen, ter beëindiging of ter voorkoming van onzekerheid of geschil over hetgeen tussen hen rechtens geldt, zich jegens elkaar aan een vaststelling daarvan, bestemd om ook te gelden voor zover zij van de tevoren bestaande rechtstoestand mocht afwijken, art. 7:900 BW. Als de verzekeraar een geschil met de verzekerde heeft over de hoogte van de uitkering, kan hij met hem een overeenkomst sluiten, waarin zij de omvang van de schade vastleggen. Een dergelijke vaststelling van de schade is ook geldig als zij in strijd is met dwingend recht, zoals het indemniteitsbeginsel, tenzij de vaststelling tevens naar inhoud of strekking in strijd komt met de goede zeden of openbare orde, art. 7:902 BW. De Hoge Raad (HR 12-09-1997, NJ 1998, 382) is kennelijk van oordeel dat het indemniteitsbeginsel niet behoort tot hetgeen uit de goede zeden of openbare orde voortvloeit. Van belang is dat in art. 7:902 BW uitsluitend wordt gesproken over ‘ter beëindiging van’ en niet over ‘ter voorkoming van’. Alleen een vaststelling ‘ter beëindiging van’ kan in strijd zijn met dwingend recht.

De deskundigentaxatie is een vaststellingsovereenkomst ter voorkoming van onzekerheid of geschil en valt daarom niet onder de werkingssfeer van art. 7:902 BW. Op grond van art. 7:960 BW is deze vaststellingsovereenkomst toch geldig als zij in strijd is met het dwingendrechtelijke indemniteitsbeginsel.

Bewijs- overeenkomst

Onder een vaststellingsovereenkomst valt ook de bewijsovereenkomst, art. 7:900 lid 3 BW. De verzekeringsvoorwaarden bevatten dan een bepaling dat het bewijs van de schade slechts op een bepaalde wijze kan worden geleverd. De bewijsovereenkomst wordt beschouwd als een vaststelling ter beëindiging van een geschil in de zin van art. 7:902 BW. Ook deze vaststelling is niet aantastbaar als zij in strijd is met het indemniteitsbeginsel.

Voorbeeld 1.20

Een voorbeeld van een bewijsovereenkomst bevat de NBUG 2006: 'Als uitsluitend bewijs van de grootte van de schade geldt een taxatie die is gemaakt door een gezamenlijk te benoemen expert of door twee experts, waarvan verzekerde en verzekeraars er ieder één benoemen (...)'

Het onderscheid tussen de schadeverzekering en de sommenverzekering is van groot belang voor het verzekeringsrecht. Niet alleen omdat het indemniteitsbeginsel wel voor de schadeverzekering geldt en niet voor de sommenverzekering, maar ook omdat de sommenverzekering slechts in bepaalde situaties is toegestaan. De verzekeraar kan de sommenverzekering slechts aanbieden als deze tevens persoonsverzekering is (zie subpar. 1.3.6) of als de sommenverzekering bij AMvB, zo nodig binnen daarbij vast te stellen grenzen, is aangegeven. De wetgever merkt hierover op: 'Hierbij is bijvoorbeeld gedacht aan de regenverzekering, de verzekering die tot uitkering leidt bij voortijdig afbreken van vakantie, en aan het in ziektekostenverzekeringen wel opgenomen beding dat de verzekerde een klein, vast bedrag toekent voor elke dag dat hij in een ziekenhuis is opgenomen, en wel om hem in staat te stellen de bezoekers iets te presenteren. De aanwijzing bij algemene maatregel van bestuur kan beperkingen inhouden ten aanzien van de hoogte van de verzekerde som.' Een dergelijk AMvB is nog niet gepubliceerd.

1.3.5 Schadeverzekering versus levensverzekering

Het onderscheid tussen schadeverzekering en sommenverzekering is de hoofdonderscheiding van verzekeringen in titel 7.17 BW (Verzekering). Onder de paraplu van de sommenverzekering valt de levensverzekering en vormt daarvan ook de grootste categorie. We behandelen daarom hierna alleen de levensverzekering, zonder aan te geven of de behandelde onderwerpen ook voor andere sommenverzekeringen dan de levensverzekering gelden.

Levens- verzekering

De levensverzekering is de in verband met het leven of de dood gesloten sommenverzekering met dien verstande dat een ongevalverzekering niet als levensverzekering wordt beschouwd, art. 7:975 BW, vgl. art. 1.1 Wft. De ongevalverzekering dekt vaak mede het overlijdensrisico, maar uitsluitend als gevolg van een ongeval. De ongevalverzekering bevat hierdoor geen spaar-

element en is verzekeringstechnisch meer te beschouwen als een schadeverzekering, ook al is de ongevallenverzekering juridisch gezien grotendeels een sommenverzekering.

Een belangrijk verschil tussen de schadeverzekering en de sommenverzekering, en daarmee de levensverzekering, is het wel dan niet van toepassing zijn van het indemniteitsbeginsel (subpar. 1.3.4). Een ander belangrijk verschil is de mogelijkheid van de schadeverzekeraar de uitkering te verhalen op een aansprakelijke derde op grond van subrogatie (par. 8.6). Voorts komt het onderscheid tussen de schadeverzekering en de levensverzekering tot uitdrukking in enkele specifieke rechten die de verzekeringnemer uitsluitend bij de levensverzekering heeft. Deze rechten worden wel aangeduid als de wilsrechten van de verzekeringnemer. Het is namelijk aan de verzekeringnemer of en in hoeverre hij van zijn rechten gebruik wil maken. Als de verzekerde is overleden of als de uitkering opeisbaar is, eindigen deze rechten van de verzekeringnemer.

Wilsrechten zijn:

- *Het recht op het aanwijzen, herroepen of wijzigen van een begunstiging.* De verzekeringnemer kan zichzelf of, al dan niet naast zichzelf, één of meer derden als begunstigde aanwijzen, hetzij als hoofdgerechtigde, hetzij als beperkt gerechtigde. Deze aanwijzing kan hij herroepen of wijzigen, art. 7:966 BW.

Voorbeeld 1.21

Alex heeft tijdelijke kapitaalverzekering bij overlijden afgesloten. Op de polis staat de volgende begunstiging vermeld:

- 1 De echtgenoot van de verzekeringnemer.
- 2 De kinderen van de verzekeringnemer.
- 3 De erfgenamen van de verzekeringnemer.

- *Het recht op het doen afkopen van de levensverzekering.* De verzekeringnemer kan de levensverzekering die stellig tot uitkering komt, doen afkopen als de verzekering afkoopwaarde heeft. De verzekeraar dient dan de afkoopwaarde aan de verzekeringnemer uit te keren, art. 7:978 lid 1 en 7:983 BW.
- *Het recht op premie vrijmaken van de levensverzekering.* De verzekeringnemer kan aan de verzekeraar medelen dat hij geen premie meer zal betalen en dat hij de levensverzekering verder premievrij wil voortzetten. Dit is mogelijk als de levensverzekering waarde heeft. Een gevolg van premievrijmaking is dat het verzekerd kapitaal wordt verlaagd, art. 7:978 lid 2 BW.
- *Het recht op belenen van de levensverzekering.* De verzekeringnemer kan de levensverzekering tot het bedrag van de afkoopwaarde belenen, dat wil zeggen: hij sluit bij de verzekeraar een lening af. De verzekeraar kan eventuele achterstallige aflossing, rente en kosten verrekenen met de (toekomstige) uitkering(en) of de afkoopwaarde, art. 7:979 BW.
- *Het recht om het recht op uitkering onder bewind te stellen.* Door de onderbewindstelling kan de tot uitkering gerechtigde in beginsel uitsluitend met medewerking of toestemming van de bewindvoerder rechtshandelingen verrichten met betrekking tot het recht op uitkering, art. 7:966 jo. art. 4:164 e.v. BW.

Het recht op het aanwijzen, herroepen of wijzigen van een begunstiging en daaraan verbonden het recht om het recht op uitkering onder bewind te stellen, hangen samen met het karakter van de levensverzekering. De levensverzekering is een sommenverzekering. Het is onverschillig of en in hoeverre met de uitkering schade wordt vergoed. De uitkering kan daarom in beginsel aan eenieder toekomen. De verzekeringnemer heeft het recht te bepalen aan wie de uitkering toekomt. Als de verzekeringnemer een derde aanwijst als begunstigde, krijgt deze derdebegunstigde pas een recht op uitkering als hij zijn aanwijzing als begunstigde heeft aanvaard, art. 7:969 BW en zie 7:967 lid 1 BW.

Het recht op het doen afkopen, het recht op premie vrijmaken en het recht op belenen hangen samen met de waarde die een levensverzekering kan hebben. De spaarpremie, indien aanwezig, wordt gereserveerd door de verzekeraar. De verzekeringnemer heeft met betrekking tot deze waarde bepaalde rechten.

De wilsrechten tezamen vormen een subjectief vermogensrecht waarover de verzekeringnemer kan beschikken. Hij kan deze rechten als geheel overdragen of verpanden, art. 7:970 en 7:971 BW (zie par. 7.4).

Naast de wilsrechten kunnen er voor de verzekeringnemer vorderingsrechten uit de levensverzekeringen voortvloeien. Tezamen met de wilsrechten worden deze rechten wel als de rechten van de verzekeringnemer of de nemersrechten aangeduid. Over deze vorderingsrechten kan de verzekeringnemer beschikken door bijvoorbeeld deze rechten over te dragen, te verpanden of in vruchtgebruik te geven, voor zover uit de wet of de overeenkomst niet anders voortvloeit, art. 7:970 BW. De verzekeringnemer heeft een vorderingsrecht op de levensverzekeraar als hij bijvoorbeeld de levensverzekering heeft doen afkopen en recht heeft op de afkoopwaarde of als hij recht heeft op de uitkering, omdat hij zichzelf als begunstigde heeft aangewezen of als een derdebegunstiging geen effect heeft, art. 7:967 lid 8 BW.

Een uitkering op basis van de afkoopwaarde of op basis van het verzekerde kapitaal? Een verschil van €56.140

Een verzekerde verzocht de levensverzekeraar om afkoop van een verpande levensverzekering. De levensverzekeraar gaf de voorlopige afkoopwaarde op en gaf aan, dat de verzekering alleen met toestemming van de pandhouder (een hypotheekbank) kon worden beëindigd, vgl. art. 7:972 lid 1 onder b BW. Voordat dit was geregeld, overleed de verzekerde en de weduwe verzocht om uitbetaling van het verzekerd kapitaal van €57.000. De levensverzekeraar was van mening dat de weduwe slechts aanspraak kon maken op de afkoopwaarde van €860. De afkoop had weliswaar nog niet plaatsgevonden, mede doordat de pandhouder nog niet had toe-

gestemd, maar het afkoopverzoek was verzekeringstechnisch al wel een feit. De kwestie wordt uiteindelijk aan de Ombudsman Verzekeringen voorgelegd. Hij schrijft hierover het volgende: 'De argumentatie van de verzekeraar kon mij niet overtuigen. Om te beginnen ontbrak een door de verzekeringnemer ondertekend afkoopverzoek. Daarnaast was niet vast komen te staan dat de pandhouder, een hypotheekbank, toestemming zou hebben gegeven om de polis te beëindigen. Die toestemming is vanzelfsprekend onontbeerlijk, omdat anders de beschermende werking van het pandrecht in mijn ogen volstrekt illusoir zou zijn. De verzekeraar zou dan puur op

verzoek van de verzekerde om tot afkoop over te gaan, het oorspronkelijk verzekerd kapitaal tot de afkoopwaarde kunnen verminderen. Dit stemt natuurlijk niet overeen met de gerechtvaardigde verwachtingen van de pandhouder in het kader van een zekerheidsstelling. Nadat ik de verzekeraar hierop had gewezen, keerde deze alsnog het overlijdenskapitaal uit. Waarom stelde deze verzekeraar zich zo halsstarrig tegenover de weduwe en haar adviseur op? Waarom keerde hij

pas na mijn tussenkomst, en toen zonder diepgaande discussie, het verzekerde bedrag uit? In het kader van de zorgplicht die op verzekeraars rust, mag men zich dit afvragen. Hadden de nabestaanden zich bij het eerste, onjuiste besluit van de verzekeraar neergelegd, dan hadden zij lelijk in de kou gestaan!

Bron: *Jaarverslag Ombudsman Verzekeringen 2003*, p. 24

Het onderscheid tussen de schadeverzekering en de levensverzekering is mede aanwezig in de organisatiestructuur van het verzekeringsbedrijf. Veel verzekeringsbedrijven bestaan uit in elk geval een schade-N.V. en een leven-N.V. Aan degene aan wie een Wft-vergunning voor de uitoefening van het bedrijf van schadeverzekeraar is verleend, wordt namelijk geen Wft-vergunning verleend voor de uitoefening van het bedrijf van levensverzekeraar en omgekeerd, art. 2:28 Wft.

1.3.6 Persoonsverzekering

Persoonsverzekering

Naast de schade-, sommen- en levensverzekering kent de wet ook de persoonsverzekering. Een persoonsverzekering is de verzekering die het leven of de gezondheid van een mens betreft, art. 7:925 lid 2 BW. Een persoonsverzekering kan zowel een schade- als een sommenverzekering zijn. Een sommenverzekering kan echter in beginsel alleen een persoonsverzekering zijn, art. 7:964 BW. De kwalificatie persoonsverzekering is van belang, omdat bij een persoonsverzekering de rechten van de verzekeraar soms beperkt zijn, zie onder meer art. 7:928 en 7:940 BW.

Persoonsverzekeringen zijn onder meer:

- de zorgverzekering (schadeverzekering);
- de levensverzekering (sommenverzekering);
- de ongefallenverzekering (grotendeels sommenverzekering);
- de arbeidsongeschiktheidsverzekering (schadeverzekering of sommenverzekering).

1.3.7 Overige indelingen verzekeringen

Verzekeraars bieden hun verzekeringen onder verschillende namen aan. Op basis hiervan zijn nog andere indelingen te maken. Deze indelingen hebben geen wettelijke basis en hebben in beginsel ook geen juridische betekenis.

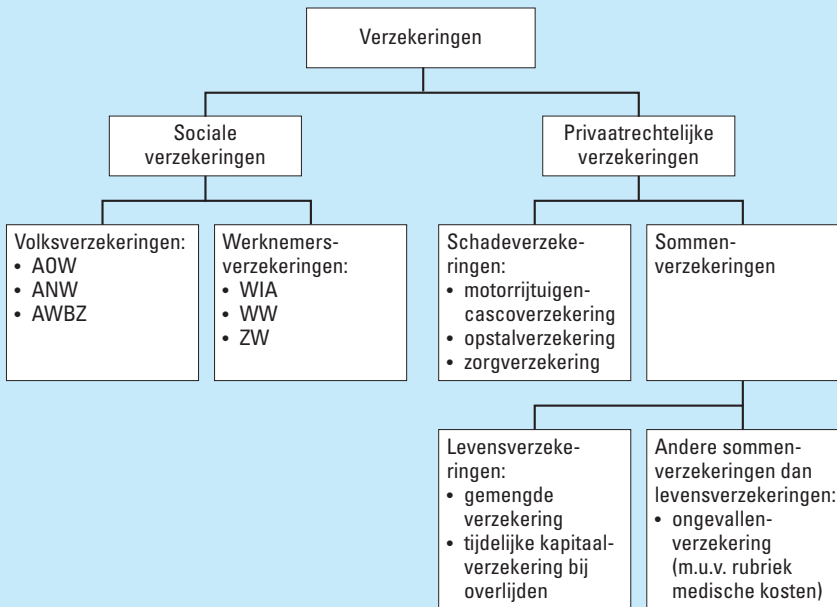
Verzekeringen kunnen bijvoorbeeld naar het te verzekeren object worden ingedeeld. De verzekeraar noemt de verzekeringen dan: opstalverzekering, inboedelverzekering of autoverzekering. Uit de naam blijkt niet welke gevaren verzekerd zijn.

Verzekeringen kunnen ook naar de verzekerde gevaren worden ingedeeld, bijvoorbeeld een brandverzekering, een uitgebreide gevarenverzekering of een berovingverzekering. Niet duidelijk is dan welke zaak verzekerd is. Een uitgebreide gevarenverzekering kan bijvoorbeeld betrekking hebben op een opstal, een inboedel of een transport van verkochte zaken. Uit de polis en de overige verzekeringsvoorwaarden zal duidelijk moeten worden wat de verzekerde zaak is.

1.3.8 Overzicht soorten verzekeringen

Hiervoor zijn de verschillende soorten verzekeringen behandeld. Figuur 1.3 geeft een samenvattend overzicht van de soorten verzekeringen op basis van de wettelijke indelingen. Bij elke soort verzekering zijn een of meer voorbeelden genoemd.

Figuur 1.3 Soorten verzekeringen*

* Voor de overzichtelijkheid is de persoonsverzekering niet in het overzicht verwerkt. Zowel een schade- als een sommenverzekering kan tevens een persoonsverzekering zijn. Bijvoorbeeld de zorgverzekering, de gemengde verzekering en de ongevallenverzekering zijn alle persoonsverzekeringen.

Vraag 1.3

De opstalverzekering is een schadeverzekering en de tijdelijke kapitaalverzekering bij overlijden een levensverzekering. Motiveer deze stelling en geef aan op welke andere wettelijke wijze de levensverzekering nog kan worden aangeduid.

1.4 Wettelijke en andere regelingen

De wetgever heeft zowel de verzekeringsovereenkomst als de verzekeringsbedrijfstaking uitgebreid gereguleerd. Naast deze wettelijke regelingen is er ook sprake van zelfregulering, een regulering door de bedrijfstaking zelf. In deze paragraaf komen algemene aspecten van de wettelijke regeling en de zelfregulering aan de orde. Deze beide soorten van regelgeving vormen voor de verzekeraar het kader waarbinnen hij zijn werkzaamheden uitvoert. In subparagraaf 1.4.1 komt onder meer de plaats van het verzekeringsrecht in het Burgerlijk Wetboek aan de orde. In subparagraaf 1.4.2 geven we een beeld van de overige wetgeving. In subparagraaf 1.4.3 gaan we in op de zelfregulering. Ten slotte geven we in subparagraaf 1.4.4 een beoordelingskader voor rechtsvragen die met de verzekeringsovereenkomst samenhangen.

1.4.1 Burgerlijk Wetboek

De verzekeringsovereenkomst is geregeld in het Burgerlijk Wetboek en met name in boek 7 titel 17 (Verzekering). Boek 7 betreft de bijzondere overeenkomsten en titel 7.17 BW de verzekeringsovereenkomst. Ook titel 7.18 BW over de lijfrente is voor het verzekeringsrecht van belang. Een lijfrente (een periodieke uitkering bij leven) kan namelijk voortvloeien uit een levensverzekeringsovereenkomst. Aangezien de verzekeringsovereenkomst door de wetgever uitdrukkelijk is geregeld, is hier sprake van een benoemde overeenkomst.

*Benoemde
overeenkomst*

Titel 7.17 (Verzekering) is van toepassing op een verzekeringsovereenkomst in de zin van art. 7:925 BW. De reikwijdte van deze omschrijving is in paragraaf 1.4 besproken. Naast de beperkingen die uit de omschrijving van art. 7:925 BW voortvloeien, bevat titel 7.17 BW (Verzekering) nog twee expliciete beperkingen van de reikwijdte:

- 1 Titel 7:17 BW (Verzekering) is niet van toepassing op herverzekering.
- 2 Enkele bepalingen van de levensverzekering zijn niet van toepassing op de zogenaamde volksverzekering.

De eerste uitzondering wordt in art. 7:927 BW genoemd. Titel 7.17 BW (Verzekering) is niet van toepassing op herverzekering. Herverzekering is de overeenkomst waarbij de verzekeraar het door hem te lopen risico op grond van de afgesloten verzekeringsovereenkomst bij een herverzekeraar verzekert. De wetgever merkt hierover op: 'Herverzekering wijkt in vele opzichten af van gewone verzekering, terwijl ook herverzekeringen onderling sterk verschillen: facultatief of verplicht, herverzekering ten behoeve van de primaire verzekeraar – in de praktijk minder juist retrocessie genoemd –, eenzijdige of wederkerige herverzekering. Voorts zijn contracten van herverzekering veelal internationaal. Te bedenken is tenslotte dat bij herverzekering gelijkwaardige partijen tegenover elkaar staan. Dit alles leidt ertoe de herverzekering niet rechtstreeks aan enige bepaling van verzekeringsrecht te binden. Wel kunnen herverzekeringsovereenkomsten worden uitgelegd mede in het licht van beginselen van verzekeringsrecht, zoals die in deze titels zijn neergelegd.'

Herverzekering

**Volks-
verzekering**

De tweede uitzondering treffen we aan in art. 7:976 BW. Enkele bepalingen uit de paragraaf levensverzekering gelden niet voor de zogenoemde volksverzekering. Een volksverzekering is een verzekering die strekt tot een voorziening in de kosten van lijkbezorging, een uitvaartverzekering met een uitkering in geld of natura. Bij AMvB kunnen nadere regels worden gegeven, bijvoorbeeld voor het maximale verzekerde kapitaal. De geringe bedragen en premies en de eventuele uitkering in natura maken onverkorte toepassing van alle levensverzekeringsbepalingen onwenselijk. Er is nog geen AMvB met nadere regels gepubliceerd.

**Gelaagde
structuur**

Niet alleen titel 7.17 BW (Verzekering) is voor de verzekeringsovereenkomst van belang, maar ook de meer algemene bepalingen van met name de boeken 3, 5 en 6 BW zijn van belang. Het BW kent namelijk een gelaagde structuur, een opbouw van algemeen naar bijzonder. De meer algemene bepalingen kunnen van toepassing zijn op de verzekeringsovereenkomst, voor zover daar in de bijzondere bepalingen niet van is afgeweken.

Voorbeeld 1.22

Van de boeken 3 en 6 BW kunnen onder meer de volgende bepalingen relevant zijn voor de verzekeringsovereenkomst:

- De algemene bepalingen inzake de geldigheid van een rechtshandeling, art. 3:37 en 3:40 BW.
- De algemene bepalingen inzake de totstandkoming van een overeenkomst, art. 6:217 e.v. BW.
- De algemenevoorwaardenregeling, art. 6:231 e.v. BW.

Ook in titel 7.17 BW (Verzekering) is de gelaagde structuur aanwezig. Na algemene bepalingen volgen bijzondere bepalingen voor de schadeverzekering en voor de sommenverzekering. De algemene bepalingen zijn van toepassing op de schadeverzekering en de sommenverzekering, voor zover daarvan in de bijzondere bepalingen niet is afgeweken.

Opzegging: aangetekend of per gewone post?

In de verzekeringsvoorwaarden van een verzekeraar staat: 'Opzegging van deze verzekeringsovereenkomst kan door de verzekeringnemer (...) uitsluitend bij aangetekend schrijven geschieden'.

Een consument-verzekeringnemer vindt de eis van een aangetekend schrijven overdreven en vraagt zich af of de verzekeraar dit kan eisen.

Welke wettelijke bepalingen kunnen relevant zijn?

- art. 3:37 BW;
- art. 6:236 onder I BW;
- art. 7:933 en 7:940 BW.

In art. 3:37 BW wordt aangegeven dat een verklaring in elke vorm kan geschieden. Van dit artikel mag worden afgeweken, want het is van regelen recht. In titel 7.17 BW (Verzekering) wordt hier echter niet van afgeweken voor de opzegging door de verzekeringnemer, wel voor de opzegging door de verzekeraar. De verzekeraar dient mededelingen schriftelijk te doen. Art. 7:933 BW is van dwingend recht in die zin dat er niet ten nadele van de verzekeringnemer van kan worden afgeweken, art. 7:943 BW. Tot zo ver heeft de consument-verzekeringnemer nog geen steun gevonden voor zijn standpunt. Die vindt hij wel in art. 6:233 BW jo. art. 6:236 onder I BW. Op grond van deze bepaling mag

de verzekeraar wel de eis stellen dat de opzegging schriftelijk dient te geschieden, maar de verzekeraar mag geen eisen stellen aan de wijze van verzending. Het risico van verzending komt op grond van art. 3:37 BW trouwens voor rekening van de consument-verzekeringnemer. Hij kan in de opzeggingsbrief per gewone post aan de verzekeraar met een beroep op art. 6:233

BW jo. art. 6:236 onder I BW de verzekeringsvoorwaarde vernietigen, zie art. 3:49 e.v. BW. Het is voor de consument-verzekeringnemer dan wel te hopen dat de brief de verzekeraar bereikt, omdat het risico van fouten in de bezorging in beginsel voor rekening van de afzender komt (vgl. HR 04-06-2004, LJN AO5122).

Dwingend recht

Regelend recht

De wetgever heeft gemeend dat het niet noodzakelijk is om een complete vaak aanvullende regeling te geven voor de verzekeringsovereenkomst. De wettelijke regeling bevat het kader en met name dwingendrechtelijke bepalingen ter bescherming van de consument. Van bepalingen van dwingend recht kunnen partijen in de verzekeringsvoorwaarden in beginsel niet afwijken, van bepalingen van regelend recht wel. In titel 7.17 BW (Verzekering) is expliciet aangegeven welke bepalingen van dwingend recht zijn, art. 7:943, 7:963, 7:974 en 7:986 BW. Ontbreekt een dergelijke aanduiding, dan is het artikel van regelend recht. Er bestaan drie gradaties van dwingend recht:

- 1 Afwijking van de wetsbepaling is zonder meer niet toegestaan. Een voorbeeld hiervan is art. 7:931 jo. art. 7:943 lid 1 BW. De verzekeraar kan zich niet beroepen op de vernietigingsgronden dwaling en bedrog. De verzekeraar kan daarom in verzekeringsvoorwaarden niet bedingen dat hij de overeenkomst wel op grond van dwaling of bedrog kan vernietigen.
- 2 Afwijking van de wetsbepaling is niet toegestaan ten nadele van de verzekeringnemer of de tot uitkering gerechtigde. Een voorbeeld hiervan is art. 7:940 lid 1 jo. art. 7:943 lid 2 BW. De opzegtermijn van twee maanden is in deze zin van dwingend recht, waardoor een afwijking ten voordele van de verzekeringnemer wel is toegestaan. De opzegtermijn kan daarom in verzekeringsvoorwaarden voor de verzekeringnemer wel korter, maar niet langer dan twee maanden zijn.
- 3 Afwijking van de wetsbepaling is niet toegestaan ten nadele van de verzekeringnemer of de tot uitkering gerechtigde indien de verzekeringnemer een natuurlijk persoon is en hij de verzekering anders sluit dan in de uitoefening van een beroep of bedrijf. Deze graad van dwingend recht duiden we hierna meestal korthedshalve aan als dwingend recht voor consumentenverzekeringen. Een voorbeeld hiervan is art. 7:934 BW jo. art. 7:943 lid 3 BW. De verzekeraar hoeft de aanmaningsverplichting bij niet-betaling alleen tegenover een consument-verzekeringnemer in acht te nemen. De zakelijke verzekeringnemer wordt niet beschermd. In art. 7:986 BW wordt in plaats van over 'in de uitoefening van een beroep of bedrijf' over 'in verband met de uitoefening van een beroep of bedrijf' gesproken. Hiermee wordt beoogd te voorkomen dat bijvoorbeeld ook de vennoten van een openbare of stille vennootschap die een collectieve pensioenverzekering afsluiten dwingendrechtelijke bescherming genieten.

Nietig

Is een verzekeringsvoorwaarde in strijd met dwingend recht, dan is die verzekeringsvoorwaarde in beginsel nietig. Een nietige verzekeringsvoorwaarde wordt geacht niet te hebben bestaan. Een uitzondering hierop vormt de verze-

Vernietiging

keringsvoorwaarde die uitsluitend strekt ter bescherming van een van de partijen, een en ander voor zover niet uit de strekking van de bepaling anders voortvloeit, art. 3:40 BW. Een verzekeringvoorwaarde strekt in beginsel uitsluitend ter bescherming van een van de partijen als er sprake is van dwingend recht waarvan de verzekeraar niet ten nadele van de verzekeringnemer of de tot uitkering gerechtigde kan afwijken. De verzekeringvoorwaarde is dan vernietigbaar. De verzekeringnemer of de tot uitkering gerechtigde zal de bepaling nog moeten vernietigen, wil deze bepaling niet meer tussen partijen gelden, art. 3:49 BW.

1.4.2 Overige wettelijke regelingen

Naast titel 7.17 BW (Verzekering) zijn er vele andere wettelijke regelingen waarmee de verzekeraar bij de verzekeringsovereenkomst in aanraking kan komen.

Bepaalde verzekeringen zijn in bijzondere wetten nader geregeld, zoals de aansprakelijkheidsverzekering voor motorrijtuigen in de WAM en de zorgverzekering in de Zvw.

Ook de toezichtwetgeving is voor de verzekeraar van belang. In de Wet op het financieel toezicht (Wft) is dit toezicht geregeld.

Verder is er veel andere wetgeving die voor de verzekeraar van belang kan zijn, zoals de Wet op de medische keuringen, de Noodwet financieel verkeer, de Wet bescherming persoonsgegevens, de Wet op belastingen van rechtsverkeer en de Wet op de inkomstenbelasting 2001 (Wet IB 2001). In de Wet IB 2001 is bijvoorbeeld geregeld welke verzekeringpremies fiscaal aftrekbaar zijn.

1.4.3 Zelfregulering**Zelfregulering**

In de vorige subparagrafen is het wettelijke kader voor verzekeringen geschetst, dat wil zeggen: de regels die afkomstig zijn van de wetgever. Voor de verzekeringsovereenkomst zijn behalve de wettelijke regels ook de regels die de bedrijfstak zelf heeft geformuleerd van belang, de zogenoemde zelfregulering. Door verenigingen van verzekeraars en tussenpersonen, zoals het Verbond van Verzekeraars, de Nederlandse Bond van Assurantiebemiddelaars (NBVA) en de Nederlandse Vereniging van Assurantieadviseurs en Financiële Dienstverleners (NVA), zijn onder meer gedragsregels en bedrijfsregelingen vastgesteld. Het voordeel van deze regelgeving is dat zij een groot draagvlak heeft, maar een nadeel is dat de branche zich geen regels zal opleggen die voor haar nadelig zijn. Een ander nadeel is dat deze regelgeving een zekere mate van vrijblijvendheid kent en naleving niet altijd in voldoende mate afdwingbaar is. Er wordt ook wel gesproken over soft law. Handhaving van de gedragsregels en bedrijfsregelingen geschiedt vaak door klachtenorganisaties die door de branche zijn ingesteld (zie hoofdstuk 10).

Voorbeeld 1.23

Om een beeld te geven van de zelfregulering volgen hierna enkele voorbeelden van zelfregulering (zie www.verzekeraars.org):

- Gedragscode Verzekeraars;
- Gedragscode Behandeling Letselschade;
- Hiv-gedragscode;
- Gedragsregels bij expertise motorrijtuigen.

In de Gedragscode Behandeling Letselschade worden onder meer beginselen gegeven die kernwaarden van de schadebehandeling bevatten. De eerste kernwaarde luidt: De kernwaarden voor de schadebehandeling zijn: slachtoffer centraal, respectvol met elkaar omgaan, inzichtelijkheid, vertrouwen creëren en versterken, overleg in harmonie, een goed tempo, problemen samen oplossen en elkaar op het goede spoor houden.

Op de vraag of anderen de code zullen volgen, wordt in deze code onder meer geantwoord: 'Deze code is geen wet. Waarom zou men zich er dan aan houden? De mensen en organisaties die de code hebben gemaakt, kwamen tot de volgende "handhavingfilosofie". Goede praktijken zijn aantrekkelijk voor mensen die hun werk goed willen doen. En wie wil dat niet? Als anderen daarbij meekijken, is dat een duwtje in de goede richting. Met de code kan het slachtoffer de werkwijze van de beroepsmatig betrokken personen volgen. En die kunnen elkaar beoordelen, en vooral ook belonen als het goed gaat. In de code staat dat partijen regelmatig overleggen, plannen en evalueren. Dat zijn ook momenten voor bijsturing.'

1.4.4 Beoordelingskader

We ronden deze paragraaf over de wettelijke en andere regelingen af met een kader voor beoordeling van de verzekeringsovereenkomst en daaruit voortvloeiende rechtsvragen. Hieruit blijkt dat we zowel de wettelijke regeling moeten kennen als de verzekeringsovereenkomsten. Het BW geeft slechts een basisregeling voor de verzekeringsovereenkomst en de inhoud van de verzekeringsovereenkomst wordt voor een groot gedeelte bepaald door de verzekeringsovereenkomsten.

Zonder kennis van de polis en de verzekeringsovereenkomsten kan daarom geen juiste beoordeling plaatsvinden, omdat in de verzekeringsovereenkomsten:

- van de wettelijke regeling kan zijn afgeweken; of
- een aanvullende regeling kan zijn getroffen.

Zonder kennis van de wettelijke regeling kan evenmin een juiste beoordeling plaatsvinden, omdat de polis en de verzekeringsovereenkomsten:

- in strijd kunnen zijn met dwingend recht of onredelijk bezwarend kunnen zijn en daarmee op grond van art. 3:40 en 6:233 BW nietig of vernietigbaar zijn of op grond van de redelijkheid en billijkheid niet van toepassing zijn, art. 6:2 en 6:248 BW; of

- niet een volledig beeld geven van de tussen partijen bestaande rechten en verplichtingen, omdat de wet een aanvullende regeling geeft of omdat op grond van de redelijkheid en billijkheid een aanvulling plaatsvindt, art. 6:2 en 6:248 BW.

Naast de overeenkomst en de wet dienen uiteraard ook de jurisprudentie, de verdragen, de gewoonte en de literatuur te worden geraadpleegd om de inhoud van de overeenkomst en het volledig juridisch kader te kunnen bepalen. Daarnaast speelt ook de zelfregulering een belangrijke rol.

Vraag 1.4

Geef aan wat de verhouding is tussen art. 7:934 en 7:980 BW.
